

IMPERATIVUS FUTURI ACTIVI

	I	II	III	IV
2 sg.	lauda-to <i>pochwal</i>	mone-to <i>upomnij</i>	vinc-i-to <i>zwyciężaj</i>	audi-to <i>usłysz</i>
3 sg.	lauda-to <i>niech pochwali</i>	mone-to <i>niech upomni</i>	vinc-i-to <i>niech zwycięży</i>	audi-to <i>niech usłysz</i>
2 pl.	lauda-to-te <i>pochwalcie</i>	mone-to-te <i>upomnijcie</i>	vinc-i-to-te <i>zwyciężcie</i>	audi-to-te <i>usłyszcie</i>
3 pl.	lauda-nto <i>niech pochwalą</i>	mone-nto <i>niech upomną</i>	vinc-u-nto <i>niech zwyciężą</i>	audi-u-nto <i>niech usłysz</i>

IMPERATIVUS FUTURI PASSIVI

	I	II	III	IV
2 sg.	lauda-tor <i>zostań pochwalony</i>	mone-tor <i>zostań upomniany</i>	vinc-i-tor <i>zostań zwyciężony</i>	audi-tor <i>zostań usłyszany</i>
3 sg.	lauda-tor <i>niech zostanie pochwalony</i>	mone-tor <i>niech zostanie upomniany</i>	vinc-i-tor <i>niech zostanie zwyciężony</i>	audi-tor <i>niech zostanie usłyszany</i>
3 pl.	lauda-ntor <i>niech zostaną pochwaleni</i>	mone-ntor <i>niech zostaną upomniani</i>	vinc-u-ntor <i>niech zostaną zwyciężeni</i>	audi-u-ntor <i>niech zostaną usłyszani</i>

INDICATIVUS FUTURI PRIMI **sum, esse - jestem** TRYB ORZEKAJĄCY CZASU PRZYSZŁEGO PROSTEGO

	singularis	pluralis
1	ero <i>bedę</i>	erimus
2	eris	eritis
3	erit	erunt

INDICATIVUS FUTURI PRIMI **possum, posse - mogę** TRYB ORZEKAJĄCY CZASU PRZYSZŁEGO PROSTEGO

	singularis	pluralis
1	pot-ero <i>bedę mógł</i>	pot-erimus
2	pot-eris	pot-eritis
3	pot-erit	pot-erunt

IMPERATIVUS FUTURI PRIMI sum, esse - jestem
TRYB ROZKAZUJĄCY CZASU PRZYSZŁEGO PROSTEGO

	singularis	pluralis
1	es-to <i>bądź</i>	es-to-te <i>bądźcie</i>
2	es-to <i>niech będzie</i>	sun-to <i>niech będą</i>

**NOTA
BENE**

CZASOWNIKI ZŁOŻONE

Niektóre czasowniki szczególnie chętnie wchodzą w złożenia, czyli występują poprzedzone **przedrostkami** (np.: *nieść, w-nieść, od-nieść, za-nieść, przy-nieść, do-nieść, u-nieść itp.*)

Przedrostki – to najczęściej połączone z czasownikiem przyimki.

Warto umieć rozpoznawać złożenia, bo daje to możliwość łatwego znalezienia znaczenia (pozwala bowiem zauważyć, że na pozór niezrozumiałe słowo składa się z dwóch dobrze znanych części, np. popularnego czasownika i znanego przyimka). Złożenia zachowują się zwykle w odmianie jak czasownik podstawowy.

UWAGA!!!

1. Niektóre czasowniki wchodząc w złożenia zmieniają samogłoskę w pierwszej sylabie czasownika podstawowego lub przekształcają nieco ten czasownik. Jest to przeważnie zmiana *a* na *i*, np.: *facio: con-ficio, de-ficio, ef-ficio; specto: de-spicio, con-spicio, in-spicio.*
2. Niektóre przyimki łącząc się z pewnymi czasownikami ulegają drobnym przekształceniom, np. *ex*, ale *ef-ficio*

PRZYIMEK	W ZŁOŻENIU	PRZYKŁAD
a (ab, abs)	a-, au-	au-fero (*ab-fero)
ad	af-, as-, ar-, al-	af-ficio (*ad-facio); as-sero (*ad-sero); ar-rodo (*ad-rodo); al-lego (*ad-lego)
ex	ef-	ef-ficio (*ex-facio);
cum	con-, col-, cor-	con-ficio (*cum-facio); col-laudo (*cum-laudo); cor-ripio (cum-ripio)
in	im-, il-, ir-	im-mitto (*in-mitto), il-lino (*in-lino), ir-rideo (*in-rideo)
per	pel-	pel-luceo (per-luceo)
sub	suc-, suf-, sum- sup-, sur- sus-	succurro (*suc-curro); suf-ficio (*sub-facio); sum-mitto (*sub-mitto); sup-pono (*sub-pono); sur-ripio (*sub-ripio); sus-cipio (*sub-capio)

 NOTA
BENE

ZŁOŻENIA Z CZASOWNIKIEM ESSE

Wszystkie złożenia z ESSE odmieniają się w identycznie jak ESSE z dodanym odpowiednim przedrostkiem. Z wyjątkiem dwóch: PROSUM i POSSUM

PROSUM, PRODESSE - pomagam

	praesens	imperfectum	futurum primum
1sg	pro-sum <i>pomagam</i>	prod-eram <i>pomagałem</i>	prod-ero <i>pomogę</i>
2sg	prod-es	prod-eras	prod-eris
3sg	prod-est	prod-erat	prod-erit
1pl	pro-sumus	prod-eramus	prod-erimus
2pl	prod-estis	prod-eratis	prod-eritis
3pl	pro-sunt	prod-erant	prod-erunt

POSSUM, POSSE - mogę

	praesens	imperfectum	futurum primum
1sg	pos-sum <i>mogę</i>	pot-eram <i>mogłem</i>	pot-ero <i>będę mógł / -ła</i>
2sg	pot-es	pot-eras	pot-eris
3sg	pot-est	pot-erat	pot-erit
1pl	pos-sumus	pot-eramus	pot-erimus
2pl	pot-estis	pot-eratis	pot-eritis
3pl	pos-sunt	pot-erant	pot-erunt

ab-sum, ab-esse	<i>jestem oddalony jestem nieobecny</i>	POSSUM, POSSE	MOGĘ
ad-sum, ad-esse	<i>jestem obecny pomagam</i>	prae-sum, prae-esse	<i>jestem na czele dowodzę</i>
de-sum, de-esse	<i>nie ma mnie, brak mnie</i>	ob-sum, ob-esse	<i>szkodzę</i>
in-sum, in-esse	<i>jestem w czymś</i>	sub-sum, sub-esse	<i>jestem pod czymś</i>
inter-sum, inter-esse	<i>uczestniczę</i>	super-sum, super-esse	<i>pozostaję (przy życiu)</i>
pro-sum, prodesse	<i>pomagam</i>		

☞ Disce, puer, Latine, ego faciam te mościpanie. ☛

(Stefan Batory)

1. Określ i przetłumacz formę:

a) gaudebis -	g) spectabamur -	n) dicebant -
b) amabamus -	h) audieris -	o) laborabatis -
c) veniam -	i) relinquere -	p) debebit -
d) legetur -	k) dabimus -	q) facies -
e) molliet -	l) studebitis -	r) ponam -
f) movebunt -	m) dicam -	s) mittitur -

2. Poniższe formy czasowników wpisz w odpowiednie miejsce w tabeli, a następnie uzupełnij tabelę formami pozostałych czasów zachowując tryb, stronę, osobę, liczbę. Przetłumacz wszystkie formy.

	PRAESENS	IMPERFECTUM	FUTURUM
	amo <i>kocham</i>	amabam <i>kochałem</i>	amabo <i>pokochocham</i>
a			
b			
c			
d			
e			
f			
g			
h			
i			
j			
k			
l			

- a) invenimus b) amabuntur c) relinquitis d) faciebat e) eramus f) regebamur
 g) petitur h) curabis i) trahent j) sentio k) monere l) poteris

3. Przetłumacz zdania.

- a. Castra Romanorum a castris inimicorum longe aberant.
- b. Viri nostri multis proeliis intererant et gloriam aeternam sibi parabant.
- c. Viris probis in vita degenda amicitia bonorum non deerit.
- d. Pecunia mihi deest.
- e. In pugna Salaminia magnus numerus navigiorum Persarum non proderat, sed oberat.
- f. Cur ludis ceterorum discipulorum non interestis?
- g. In periculo amicis adesse magna gloria est.
- h. Nuntius erat in oppido et de periculo belli futuri nobis narrabat.
- i. Inter amicos invidia abest.

4. Przetłumacz zdania. †

Iusti stabant ante thronum Dei, ubi sedebat Agnus, et cantabant canticum novum. In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum. Humiliabamus animas nostras, invocabamus misericordiam tuam. Animae nostrae erant sicut terra sine aqua. O vir iuste, ambulabas in via Domini, implebas praecepta Dei, eras servus fidus. Intra nunc in regnum caelorum. Ecclesiae fundamentum erant apostoli et evangelistae. Initium Evangeliae secundum Lucam. Lucas medicus Graecus erat. Pulchri sunt libri prophetarum Hebraeorum. Magni prophetae, viri iusti, increpabant populum suum, quod ambulabat in via prava neque praecepta Dei implebat.

Lauda, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in vita mea. Iustus germinabit sicut lilium et florebit in aeternum ante Dominum. Gratias tuas, Domine, in aeternum cantabo. Exsultabimus, Deus, in tua misericordia et in iustitia tua liberabis servos tuos. In memoria aeterna erit iustus. Ego ero Deus vester et vos eritis populus meus. Multi Christianorum non erunt in caelo. In purgatorio aut in inferno erunt. Sancti tui, Domine, benedicent te, gloriam regni tui dicent. Qui sperant in Domino, assument pennas sicut aquilae, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient. Tu, Domine, servabis nos et custodies nos in aeternum. *Ecce ego aperiam tumulos vestros et educam vos de sepulcris vestris et inducam vos in terram Israël* dicit Dominus.

5. Napisz po łacinie posługując się czasownikiem *desum, deesse*.

- a. Nie mam przyjaciół. _____
- b. Mężczyzna nie miał miecza. _____
- c. Dzieci nie będą miały książek. _____

6. Przetłumacz tekst.

De Romae futurae fata ab Aenea cognoscendo

Aeneam in Italia ad inferos descendere ibique umbram Anchisae mortui invenire Vergilius narrat. Apud inferos gloriam Romae futurae ab Anchisa Aeneae monstrari legimus: “Aenea, mi fili!” — Anchises dicit — “mox magna Romae gloria a te videbitur. Praeclari Romae futurae condendae viri tibi monstrabuntur. Oppidum Lavinium a te aedificabitur, ab Ascanio autem, filio tuo, Alba Longa, oppidum novum, struetur. Alba Longa a multis viris claris gubernabitur. Ibi post multos annos Rhea Silvia pueros geminos habebit”.

Anchisen in inferis fata Romanorum futura Aeneae aperire poetae nobis tradunt. “Vade mecum, Aenea” — inquit — “mox clari Romanorum viri a te cognoscentur”. Primum pueris geminis appropinquare¹ et Anchisen dicere ferunt: “Vos, pueri gemini, Romulus et Remus vocabimini et Roma aeterna a vobis condetur”. Deinde Anchises ad virum: “Tu — inquit — Caius Iulius Caesar diceris. Multa bella a te gerentur et Gallia subigetur”. Tandem Augusto eos accedere² legimus: “Tu Augustus diceris et aureum saeculum a te in terras reducetur”.

7. Przetłumacz tekst.

De Heleni oraculo

Aeneam ad Epiri oram advenire in libro Vergilii legimus. In Epiro Helenus, Priami filius, inveniebatur. Helenus fata futura sentire poterat. Itaque Aeneas Helenum interrogat: “Quamdiu in nova patria quaerenda fata me per terras undasque iactabunt?” Cui Helenus: “Pauca tibi de errando tuo narrabo. Diu in Italiam navigabis. Venti primum vos ad Siciliam admovebunt. Ibi videbitis fretum angustum, ubi Scylla et Charybdis, saxa horrida, inveniuntur. Saxa nautis semper imminent et vobis imminebunt. Saxa tamen vitabitis, si circum Siciliam navigabitis.”

¹ Czasownik *appropinquare* rządzi *datiwembez* przyimka: *zbliżyć się do*.

² Czasownik *accedere* rządzi *datiwem* bez przyimka: *podchodzić do*.

Helenum ab Aenea iterum rogari audimus: “Quae pericula praeterea inveniam?” Helenus respodet: “Varia pericula invenies et multa vinces, priusquam in Italiam advenies. Cum Siciliam circumvenietis, Aetnam, quae saxa flammasque ad caelum mittit, cernetis. Praeterea Troiani profugi, cum Siciliam circumvenient, Polyphemum — monstrum horrendum — videbunt. In Sicilia Anchises de vita decedet. Deinde venti Troianos ad Libyae oras agent. Post multos denique annos Troiani in Italiam pervenient.”

8. Przetłumacz zdania.

a. Adsum amicis, amici quoque mihi adsunt. b. Filius meus abest. c. Filius mihi deest. d. Inter dominum et servum nulla amicitia esse potest. e. Facio, quod possum. f. Vir bonus patriae suae prodest, dum potest. g. Vir belli peritus nobis praest. h. Filii mei ludis ceterorum liberorum semper insunt. i. Nihil vobis prodesse potest. j. Scientia tibi deest. k. Magistri, adeste discipulis suis!

vir, viri *m* = mąż
vis *f* = siła
Te słowa nie mają
ŻADNEJ wspólnej
formy

Mihi desunt vires. ⇔ *Brak mi męża.*

LECTIO VNDECIMA

ZAIMEK WSKAZUJĄCY *IS, EA, ID* I WZGLĘDNY DEKLINACJA IV I V

ZAIMEK WSKAZUJĄCY

is, ea, id = on, ona, ono (ten, ta, to)

	singularis			pluralis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom.	is	ea	id	ei (ii)	eae	ea
Gen.	eius			eorum	earum	eorum
Dat.	ei			eis (iis)		
Acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea
Abl.	eo	ea	eo	eis (iis)		

ZAIMEK WZGLĘDNY

qui, quae, quod = (ten) który (co), (ta) która (co), (to) które (co)

	singularis			pluralis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
Gen.	cuius			quorum	quarum	quorum
Dat.	cui			quibus		
Acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Abl.	quo	qua	quo	quibus		

1. Przetłumacz zdania.

- a. Post bellum Scythicum, quod Persis perniciosum erat, ii Graeci, qui in Asia habitabant, cum Persis pugnabant.
- b. Itaque auxilium ab eis, qui in Graecia habitabant, petebant.
- c. Qui bonus erat, iudicium Dei non timebit.
- d. Ea mihi placent, quae possidere non possum.
Eae mihi placent, quas possidere non possum.
- e. Persae pontum, quo Graecia et Ionia separantur, superant, et in campo Marathonio castra sua ponunt.
- f. Viri belli periti animos Graecorum, quibus patria cara erat, ad pugnam incitabant.

DEKLINACJA IV

Tematy na –u
Genetivus singularis –us

I	II	III	IV	V
-ae	-i	-is	-us	-ei

masculinum	femininum	neutrum
-------------------	-----------	----------------

Według deklinacji IV odmieniają się rzeczowniki rodzaju męskiego (zakończone w nom. sg. na –us) i nijakiego (zakończone w nom. sg. na –u). Ich przynależność do IV deklinacji poznajemy po zakończeniu genetiwu singularis -us.

KOŃCÓWKI DEKLINACJI IV

	sg.		pl.	
	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>n</i>
Nom.	-us	-u	-us	-ua
Gen.	-us		-uum	
Dat.	-ui	-u	-ibus	
Acc.	-um	-u	-us	-ua
Abl.	-u		-ibus	
Voc.	-us	-u	-us	-ua

ODMIANA RZECZOWNIKÓW IV DEKLINACJI

	<i>exercitus wojsko</i>	<i>cornu róg</i>		<i>exercitus wojsko</i>	<i>cornu róg</i>
sg.	<i>męski</i>	<i>nijaki</i>	pl.	<i>męski</i>	<i>nijaki</i>
N.	exercitus	cornu	N.	exercitus	corn-ua
G.	exercit-us	corn-us	G.	exercit-uum	corn-uum
D.	exercit-ui	cornu	D.	exercit-ibus	corn-ibus
Ac.	exercit-um	cornu	Ac.	exercitus	corn-ua = nom. pl.
Ab.	exercit-u	cornu	Ab.	exercit-ibus	corn-ibus
V.	exercitus	cornu	V.	exercitus	corn-ua = nom. pl.

NAJPOPULARNIEJSZE SŁÓWKA IV DEKLINACJI

acus,us	igła	gelu,us	mróz	salus,us	skok, wąwóz
arcus,us	łuk	genu,us	kolano	senatus,us	senat
casus,us	przypadek	Idus,uum (f)	Idy	sensus,us	czucie
cornu,us	róg	lacus,us	jezioro	spiritus,us	duch, powiew
currus,us	wóz	lapsus,us	upadek, błąd	status,us	stan, postawa
cursus,us	bieg	manus,us (f)	ręka, oddział	tribus,us (f)	dzielnica
domus,us (f)	dom	metus,us	strach	usus,us	użycie
exercitus,us	wojsko	motus,us	ruch	versus,us	wiersz
fletus,us	płacz	quercus,us (f)	dąb	vultus,us	twarz
fructus,us	owoc	reditus,us	powrót		

WYJĄTKI

1. **feminina:** *domus,us; Idus,uum; manus,us; quercus,us; tribus,us*
2. **rzeczownik *domus***

- a. odmienia się częściowo wg IV, częściowo wg II
- b. jest rodzaju żeńskiego
- c. staje w formach BEZ PRZYIMKA (jeśli nie ma przydawki):

- **domum = do domu**
- **domo = z domu**
- **domi = w domu**

	sg.	pl.
Nom.	domus	domus
Gen.	domus	domorum (II)
Dat.	domui	domibus
Acc.	domum	domos (II)
Abl.	domo (II)	domibus
Voc.	domus	domus

DEKLINACJA V

DEKLINACJA V

Tematy na –e
Genetivus singularis –ei

I	II	III	IV	V
-ae	-i	-is	-us	-ei

masculinum	femininum	neutrum
------------	-----------	---------

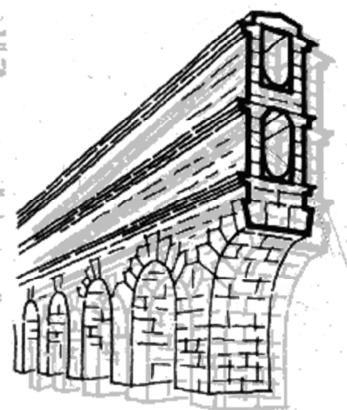
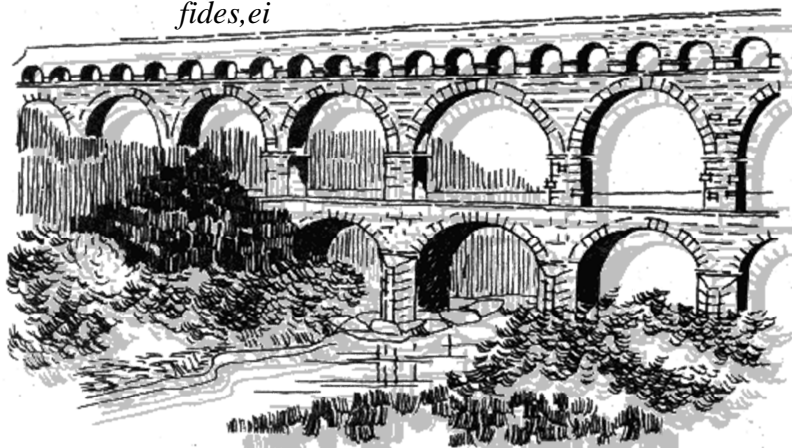
Według deklinacji V odmieniają się rzeczowniki rodzaju żeńskiego (zakończone w nom. sg. na –es). Ich przynależność do V deklinacji poznajemy po zakończeniu genetywu singularis-ei.

ODMIANA RZECZOWNIKA V DEKLINACJI

	res rzecz		dies dzień	
	sg.	pl.	sg.	pl.
Nom.	res	res	dies	dies
Gen.	r-ei	r-erum	di-ei	di-erum
Dat.	r-ei	r-ebus	di-ei	di-ebus
Acc.	r-em	res	di-em	dies
Abl.	r-e	r-ebus	di-e	di-ebus
Voc.	res	res	dies	dies

WYJĄTKI

1. rzeczownik V deklinacji *dies* jest rodzaju żeńskiego, jeśli oznacza określony termin,
np.: *dies prima*, w przeciwnym razie jest rodzaju męskiego, np.: *dies bonus*.
2. wiele rzeczowników V deklinacji ma tylko liczbę pojedynczą, np.: *spes,ei*;
fides,ei

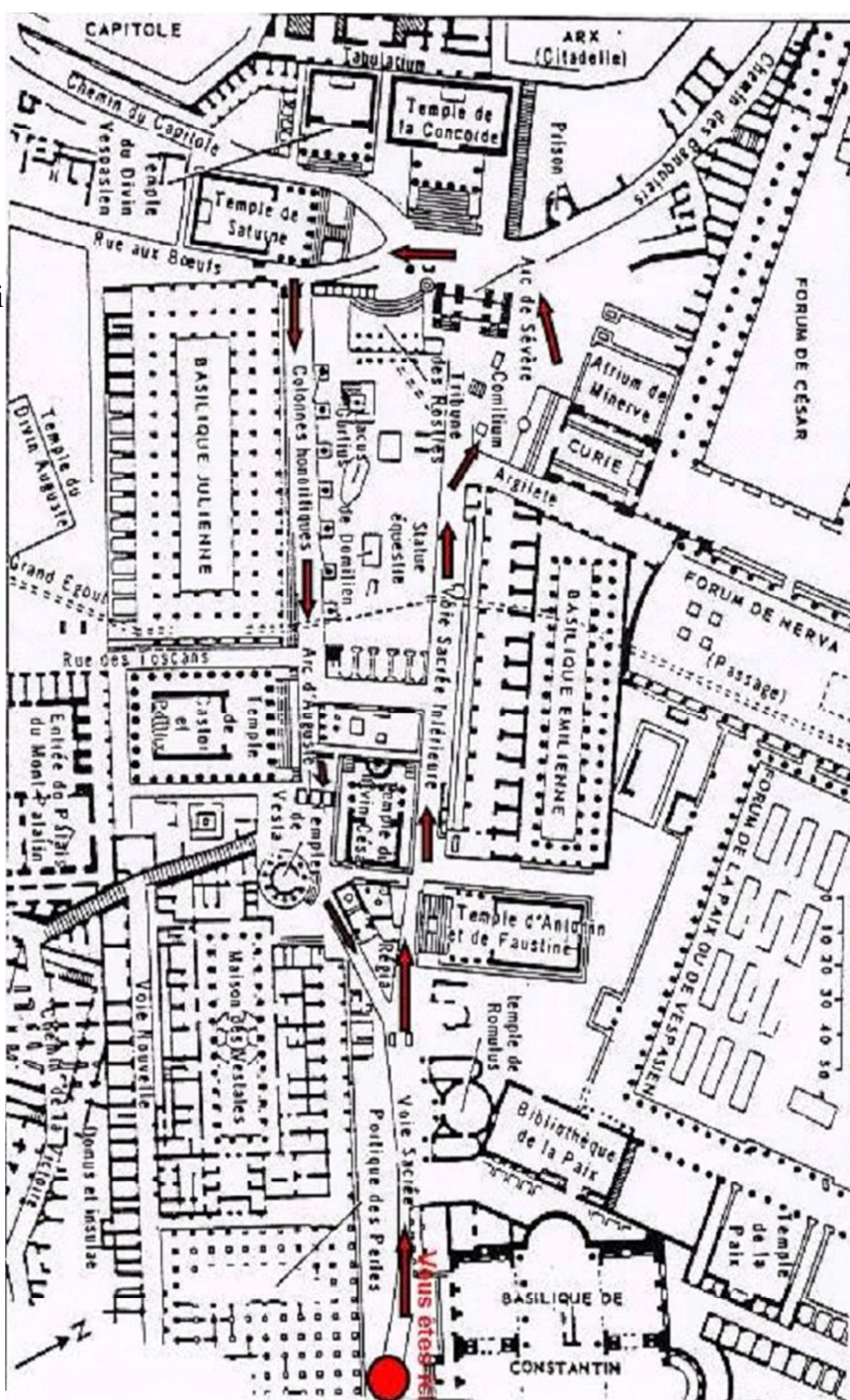

1. Określ przypadek i liczbę. Przetłumacz.

a) spei -	f) in die -	k) sine fructu -
b) in casu -	g) ex usu -	l) canitiem -
c) fide -	h) domo -	m) in versibus -
d) reditus -	i) manuum -	n) domum -
e) de exercitu -	j) cornua -	o) genu -

2. Odmień przez przypadki wyrażenia.

- senatus Romanus
- mea manus dextra
- id cornu longum
- prima dies pulchra
- nostra vera fides
- is metus magnus qui

3. Napisz po łacinie.

- a. nowy dom -
- b. Idy Marcowe
- c. lewa ręka
- d. mała dzielnica
- e. w domu
- f. z domu
- g. twardy dąb
- h. ogromny strach
- i. okrągły owoc
- j. wojsko rzymskie
- k. pierwszy dzień
- l. piękny dzień

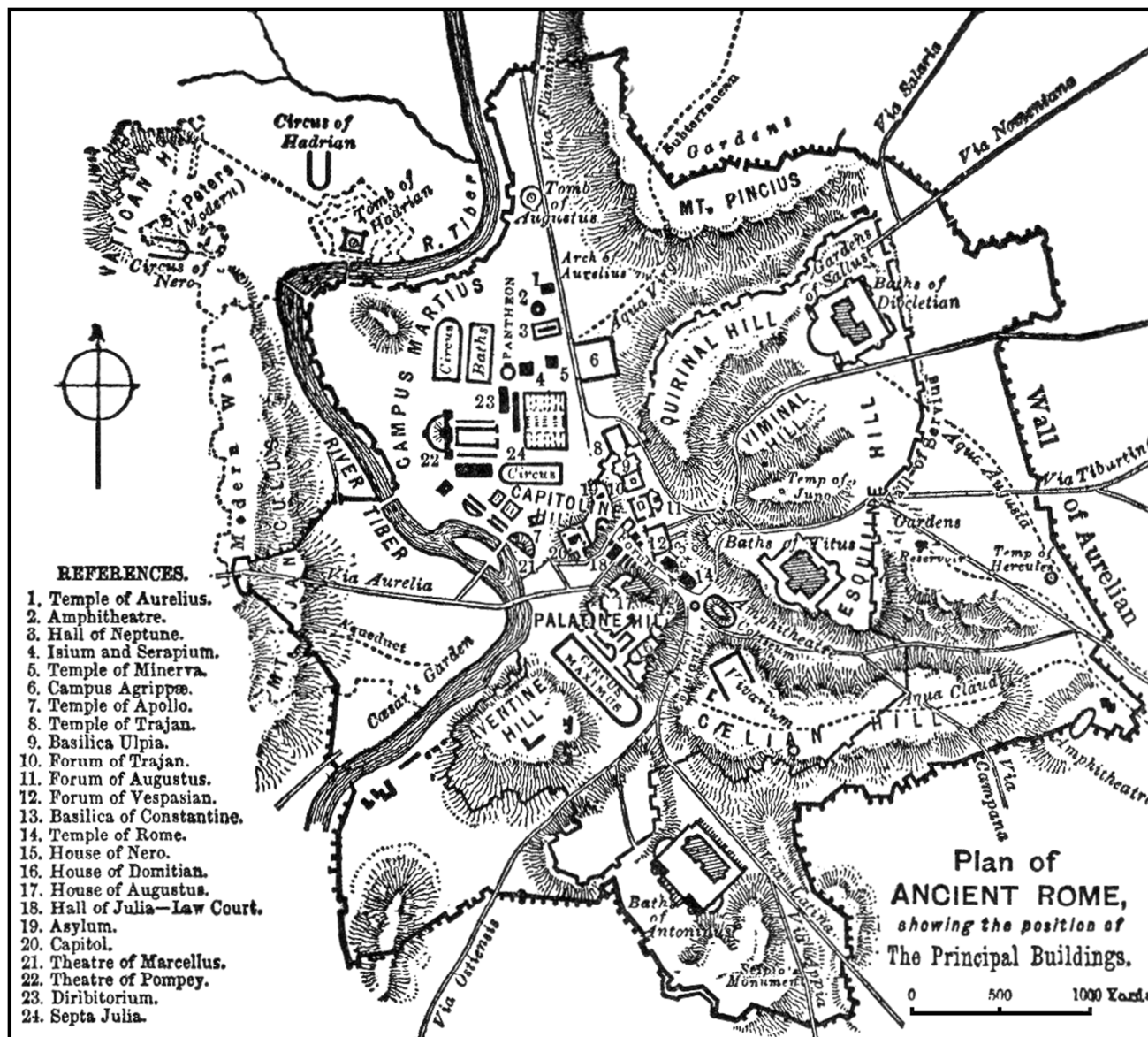
4. Przetłumacz wyrażenia. 🏛️

a. lapsus linguae	f. manu propria
b. Nihil semper in suo statu manet.	g. parva domus, parva cura
c. Cornua cervum a periculis defendunt.	h. Dum vita est, spes est.
d. Demosthenes multos versus uno spiritu
pronuntiabat.	i. Manus manum lavat.
e. Domus propria - domus optima.	j. Domi manet, lanam facit (inskrpcja nagrobna dla
dobrej żony)

5. Przetłumacz zdania.

- a. Romulus inimicorum exercitum fugat et multos viros occidit. b. Exercitus territus fugae se mandat. c. Canes domos custodiebant. d. Nunc pro domo mea dicam. e. Caesar in bello, quod in Britannia gerebat, ad varios casus subsidia comparabat. f. Matronarum ornatus non est in vestimento et figurae cultu, sed in casta pudicaque vita et ornamentis animi. g. Taurorum arma sunt cornua. h. Is est amicus, qui te in re dubia iuvat. i. Usus est optimus magister rerum. j. Spero vos liberosque vestros in re publica multa bona videre. k. Imperator aciem pleno gradu

contra inimicos inducit. **l.** Dies diem docet. **m.** Exercitus unum in locum conglomeratur. **n.** Is, qui agrum non colit, frustra fructum expectabit. **o.** Antiqui putabant sensus nuntios rerum esse. **p.** Exercitus sine duce est figura sine spiritu. **q.** *Est res publica res populi* – sic Cicero docet in libro suo *De re publica*. **r.** Iustitia est fundamentum rei publicae. **s.** Pulchrum est bene facere rei publicae. **t.** Caesar intellegebat Gallos a vicinis ad bellum gerendum excitari. **u.** Aegroto dum spem esse, animum esse dicunt. **v.** Felix, qui potest rerum cognoscere causas. **x.** Senatus rei publicae praeerat.

LECTIO DVODECIMA

LEKSYKA II

1. Jakie łacińskie rzeczowniki są związane z poniższymi czasownikami? Co one znaczą?

a. moveo 2

b. spiro 1

c. sto 1

d. vivo 3

e. exerceo 2

a. curro 3

b. spero 1

c. fido 3

d. fleo 2

e. metuo 3

2. Czy znasz te przysłowia?

a. Per risum multum cognoscere potes stultum.

b. Quae nocent, docent.

c. Qui dormit, non peccat.

d. Qui bibit, dormit; qui dormit, non peccat; qui non peccat, sanctus est; ergo: qui bibit, sanctus est.

e. Qui scribit, bis legit.

f. Ubi tu Caius, ibi ego Caia.

g. Errare humanum est.

h. Philosophia domina est, adest et iubet.

i. Sapere aude!

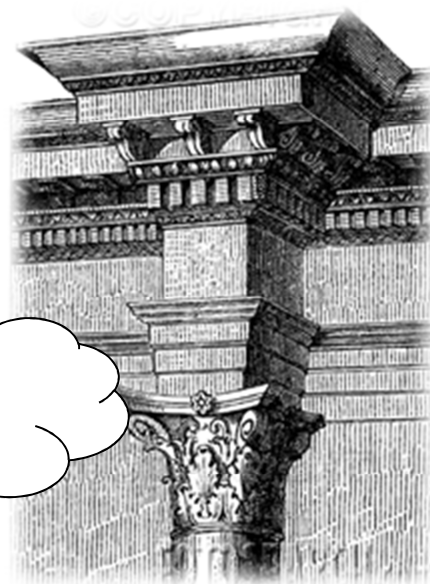
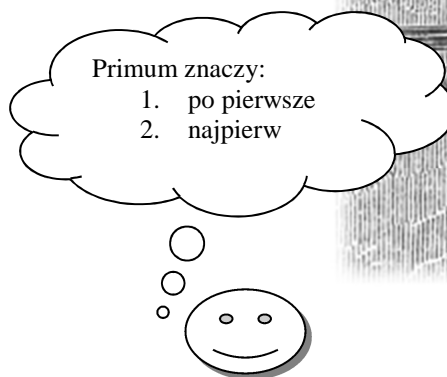
j. Otia post negotia.

k. Graeca sunt, non leguntur.

l. Barba non facit philosophum.

m. Aliud est facere, aliud dicere.

n. Primum non nocere.

Primum non nocere. ⇔ Pierwszy raz nie szkodzi

3. Podaj antonimy słów.

prosum/adsum		doleo	
parvus		bonus	
inimicus		dexter	
diabolus		caelum	
alienus		otium	
rideo		absum	

4. Kim byli? Przyporządkuj.

☐ Temisthocles	☐ Ioannes Dantiscus	1	mąż Ksantypy	6	reformator kalendarza
☐ Grzegorz Wielki	☐ Arystophanes	2	napisał <i>Ptaki</i>	7	filozof
☐ Abelard	☐ Heliogabal	3	napisał <i>Satyricon</i>	8	poeta rzymski
☐ Sokrates	☐ Catullus	4	renesansowy polityk	9	tragik grecki
☐ Petronius Arbiter	☐ Aeschylus	5	cesarz rzymski	10	grecki polityk i wódz

5. W którym wieku żyli? Przyporządkuj.

☐ Marcus Cicero	☐ Ioannes Longinus	1	XIV/XV	6	I a. Ch.n.
☐ Desiderius Erasmus Roterodamus	☐ Thoma de Aquino	2	XIII	7	XIV
☐ Francesco Petrarca	☐ Platon	3	II/I	8	XVI
☐ Iulius Caesar	☐ Nicolaus Copernicus	4	XV	9	XI/XII
☐ Gallus Anonimus	☐ Wincenty Kadłubek	5	V/IV	10	XII/XIII

6. W poniższych fragmentach oryginalnych tekstów a), c) Cicerona i b) Petroniusza zaznacz wszystkie znane Ci słówka. Ile ich jest?

a. Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leve et non satis dignum summorum virorum personis iudicent, cum relatum legent, quis musicam docet Epaminondam, aut in eius virtutibus commemorari, saltasse eum commode scienterque tibiis cantasse. Sed ii erunt fere, qui expertes litterarum Graecarum nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. Alcibiades, Cliniae filius, Atheniensis. in hoc quid natura efficere possit uidetur experta. constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius uel in uitiis uel in uirtutibus.

b. Itaque timidissimo murmure votum feci et "domina" inquam "Venus, si ego hunc puerum basiawero ita ut ille non sentiat, cras illi par columbarum donabo". Deinde ut respexi ad comitem, ille exuit se et omnia vestimenta secundum viam posuit. Mihi anima in naso esse, stabam tamquam mortuus. At ille circumminxit vestimenta sua, et subito lupus factus est. Nolite me iocari putare. Sed, quod coeperam dicere, postquam lupus factus est, ululare coepit et in silvas fugit.

c. Res ante Idus acta sic est (nam haec Idibus mane scripsi): Hortensi et mea et Luculli sententia cedit religioni de exercitu; teneri enim res aliter non potest. Sed ex illo senatus consulto quod te referente factum est tibi decernit ut regem reducas, quod commodo rei publicae facere possis, ut exercitum religio tollat, te auctorem senatus retineat.

IDIOMY I WYRAŻENIA

1. Przestrzeń i ruch.
 - a. se conferre – udać się
2. Życie i śmierć; szczęście i nieszczęście
 - a. res secundae – szczęście, szczęśliwe położenie
 - b. res adversae – nieszczęście, nieszczęśliwe położenie
 - c. damnum *sibi* contrahere – ściągnąć *na siebie* (ponieść) szkodę
 - d. diem consumere *aliqua re* – spędzić dzień *na czymś*
 - e. res gerere – dokonywać czynów
3. Stosunki z ludźmi
 - a. auxilium ferre *alicui* – nieść *komuś* pomoc
 - b. fidem fallere – złamać słowo
 - c. fidem habere *alicui* – dawać *komuś* wiarę
 - d. fidem dare *alicui* – dawać *komuś* słowo
 - e. fidem servare *alicui* – dochować *komuś* wiary
 - f. in fide remanere – pozostać wiernym
4. Stosunki rodzinne.
 - a. res familiaris – gospodarstwo, majątek
5. Życie państwowe.
 - a. de principatu contendere *cum aliquo* – walczyć z *kimś* o przewagę w państwie
 - b. senatus consultum – uchwała senatu
 - c. magistratum inire – objąć urządowanie
 - d. magistratum gerere – sprawować urząd
 - e. rem publicam gerere – zarządzać państwem
 - f. rei publicae praeesse – stać na czele państwa
6. Wojna.
 - a. res bene/male gerere – wygrać/przegrać bitwę
 - b. exercitus hostium – wojsko nieprzyjacielskie
 - c. dilectum habere – robić zaciągi do wojska
 - d. exercitum conscribere – robić zaciągi do wojska
 - e. exercitui praeficere *aliquem* – postawić *kogoś* na czele wojska
 - f. exercitui praeesse – stać na czele wojska
 - g. aciem instruere – sformować szyk bojowy
 - h. impetum facere *in alqm/alqd* – atakować *kogoś/coś*

1. Napisz po łacinie.

a. Senat uda się na rynek i złoży dzięki wojsku. _____

Mąż doświadczony w prowadzeniu wojny stanie na czele wojska z uchwały senatu.

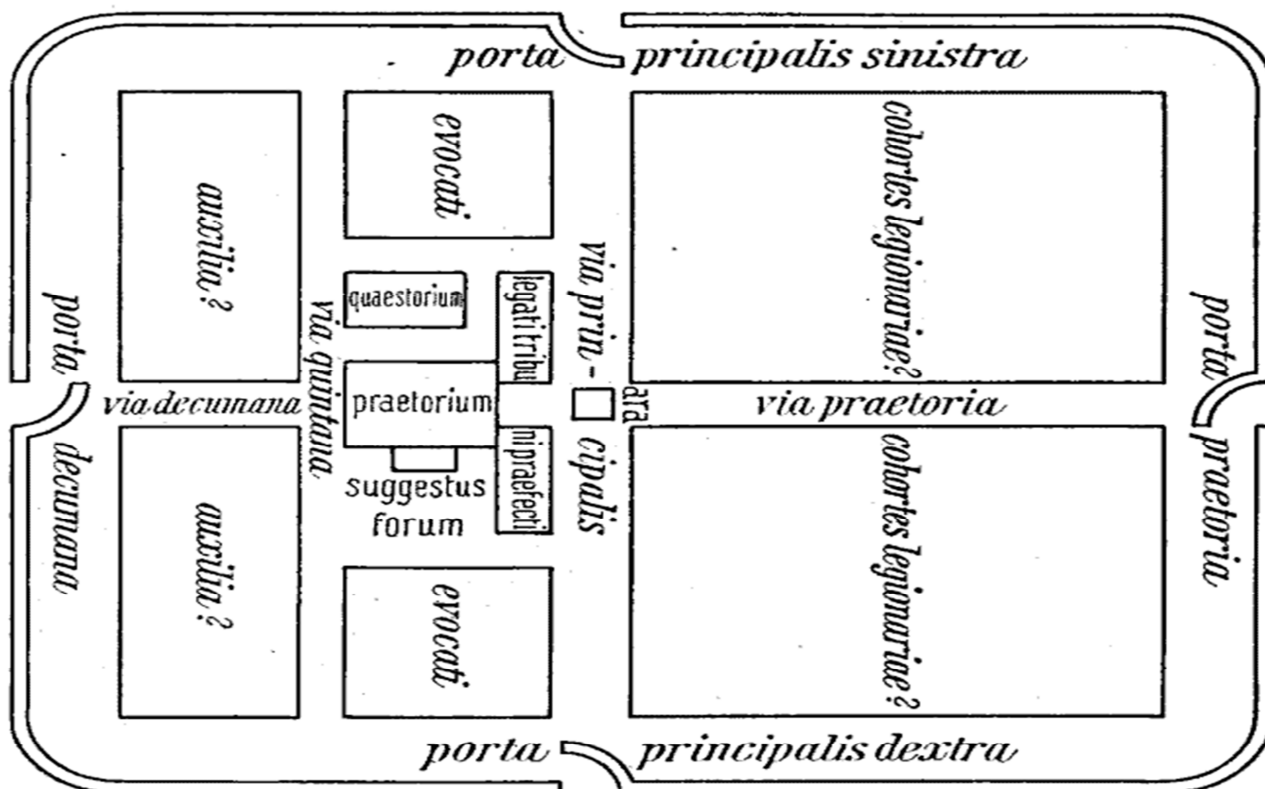
b. Wojsko dochowywało wiary ojczyźnie, bowiem dzielny mąż stał na jego czele. _____

c. Dochowamy wierności przyjaciołom i w szczęściu i w nieszczęściu. _____

d. Nieprzyjacielskie wojsko formuje szyk i atakuje naszą piechotę i konnicę. _____

e. Jeśli spędzasz cały dzień na odpoczynku w domu, twój majątek poniesie stratę z powodu twojego zaniedbania. _____

f. Nieś pomoc przyjaciołom, którym dawałeś słowo. Dobrym jest pozostawać wiernym. Kto łamie słowo, ściągą na siebie szkodę. _____

LECTIO TERTIA DECIMA

III DEKLINACJA, PARTICIPIUM PRAESENTIS ACTIVI

DEKLINACJA III.

Tematy różne

Genetivus singularis –is

I	II	III	IV	V
-ae	-i	-is	-us	-ei

masculinum	femininum	neutrum
-------------------	------------------	----------------

RZECZOWNIK i PRZYMIOTNIK

Do trzeciej deklinacji należą **rzeczowniki** wszystkich **trzech rodzajów**. Odmieniają się według niej także **przymiotniki**. Cechą charakterystyczną, po której rozpoznajemy przynależność do tej deklinacji, jest zakończenie *Gen. sg.* na **–is**.

Podgrupy tej deklinacji (spółgłoskowa, samogłoskowa, mieszna) różnią się między sobą jedynie *abl. sg.* i *gen. pl.* Pozostałe przypadki mają jednakowe końcówki dla wszystkich podgrup.

WSZELKIE DALSZE FORMY DEKLINACYJNE URABIAMY W TEJ DEKLINACJI
OD **GENETIWU SINGULARIS**. PO ODCIĘCIU KOŃCÓWKI **–IS**
DO **POZOSTAŁEJ CZĘŚCI WYRAZU DODAJEMY BEZPOŚREDNIO**
KOŃCÓWKI
DLA KOLEJNYCH PRZYPADKÓW.

Nominativus: *rex* Genetivus: *reg-is* ⇒ REG-
Nominativus: *pars* Genetivus: *part-is* ⇒ PART-
Nominativus: *caritas* Genetivus: *caritat-is* ⇒ CARITAT-
Nominativus: *navis* Genetivus: *nav-is* ⇒ NAV-
Nominativus: *lectio* Genetivus: *lection-is* ⇒ LECTION-
Nominativus: *sus* Genetivus: *su-is* ⇒ SU-

**NOTA
BENE**

KOŃCÓWKI DEKLINACJI III

	<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>		
Nom.	różne		-es (m, f)	-a (n, spł.)	-ia (n, sam.)
Gen.	-is		-um (spł.)		-ium (sam., miesz.)
Dat.	-i		-ibus		
Acc.	-em (m, f)	= Nom. (n)	= Nom.		
Abl.	-e (spł., miesz.)	-i (samogł.)	-ibus		
Voc.	= Nom.		= Nom.		

Najczęstsze zakończenia/końcówki wyrazów III deklinacji

zakończenie/końcówka	przykład	charakterystyka
-x	rex, lux, vox, nix	
-trix	creatrix, matrix	feminina, oznaczają działające kobiety
-r	femur, exemplar, celer	
-or	creator, amor	masculina, często oznaczają działających mężczyzn
-o	ordo, caro	
-tio/cio	lectio, conditio, condicio	feminina abstracta
-s	mus, navis, nubes	
-as	caritas, facultas	feminina abstracta
-os	flos, mos	masculina
-l	mel, fel	
-t	caput	
-e	mare, celere	rzeczowniki i większość przymiotników w rodzaju nijakim
-n	lumen, flumen	
zbitka 2 spółgłosek	hiems, pars, mens	

DWU- I TRZYLITEROWE SŁOWA III DEKLINACJI

aes, aeris	(n)	spiz	nox, noctis	(f)	noc
aer, aeris	(m)	powietrze	ops, opis	(f)	moc, siła
ars, artis	(f)	sztuka	os, oris	(n)	usta
arx, arcis	(f)	zamek	os, ossis	(n)	kość
bos, bovis	(m i f)	wół	pax, pacis	(f)	pokój
cor, cordis	(n)	serce	pes, pedis	(m)	noga, stopa
cos, cotis	(f)	krzemień	pix, picis	(f)	smoła
dos, dotis	(f)	posag, dar	pus, puris	(n)	ropa, jad
dux, ducis	(m i f)	wódz	rex, regis	(m)	król
fax, facis	(f)	pochoźnia	ros, roris	(m)	rosa
ius, iuris	(n)	prawo, zupa	rus, ruris	(n)	wieś
lac, lactis	(m)	mleko	sal, salis	(m i n)	sól
lex, legis	(f)	prawo	sol, solis	(m)	słońce
lis, litis	(f)	sprzeczką	sus, suis	(m i f)	świnia
lux, lucis	(f)	światło	tus, turis	(n)	kadzidło
mas, maris	(m)	samiec	vas, vadis	(m)	poręczyciel
mel, mellis	(n)	miód	vas, vasis	(n)	naczynie
mos, moris	(m)	obyczaj	ver, veris	(n)	wiosna
mus, muris	(m)	mysz	vis	(f)	siła
nex, necis	(f)	morderstwo	vox, vocis	(f)	głos
nix, nivis	(f)	śnieg			

GRUPA SPÓŁGŁOSKOWA

abl. sg. na -e, gen. pl. na -um, neutra: nom., acc. i voc. pl. na -a.

<i>masculina i feminina</i>		<i>neutra</i>	<i>masculina i feminina</i>		<i>neutra</i>
singularis			pluralis		
Nom.	pater <i>ojciec</i>	corpus <i>ciało</i>	patr- es	corpor- a	
Gen.	patr- is	corpor- is	patr- um	corpor- um	
Dat.	patr- i	corpor- i	patr- ibus	corpor- ibus	
Acc.	patr- em	corpus	patr- es	corpor- a	
Abl.	patr- e	corpor- e	patr- ibus	corpor- ibus	
Voc.	pater	corpus	patr- es	corpor- a	

Do grupy spółgłoskowej należą:

a. rzeczowniki należące do *rodziny z pieskiem* (bez względu na budowę), a więc:

pater, tris	ojciec	iuvenis, is	młodzieniec
mater, tris	matka	senex, senis	starzec
parentes, um	rodzice	vates, vatis	wieszcz
frater, tris	brat	canis, is	pies
soror, oris	siostra		

b. rzeczowniki, których temat kończy się na **pojedynczą spółgłoskę origo, origin/is** (origin-] (*początek*), aetas, aetat/is (aetat-] (*wiek*), mus, mur/is (mur-] (*mysz*)

c. przymiotniki w stopniu wyższym

d. przymiotniki *pauper,eris,e; vetus,eris; dives,itis; princeps,ipis* w stopniu równym

GRUPA SAMOGŁOSKOWA

abl. sg. na -i, gen. pl. na -ium, neutra: nom., acc. i voc. pl. na -ia.

	<i>neutra</i>	
	singularis	pluralis
Nom.	mare <i>morze</i>	mar- ia
Gen.	mar- is	mar- ium
Dat.	mar- i	mar- ibus
Acc.	mare	mar- ia
Abl.	mar- i	mar- ibus
Voc.	mare	mar- ia

Do grupy samogłoskowej należą:

- a. rzeczowniki NEUTRA zakończone na -e, -al, -ar: m. in.: *mare, is-morze, animal, is* - zwierzę, *exemplar, aris*-przykład.
- b. wszystkie przymiotniki III deklinacji (z wyjątkiem 4)

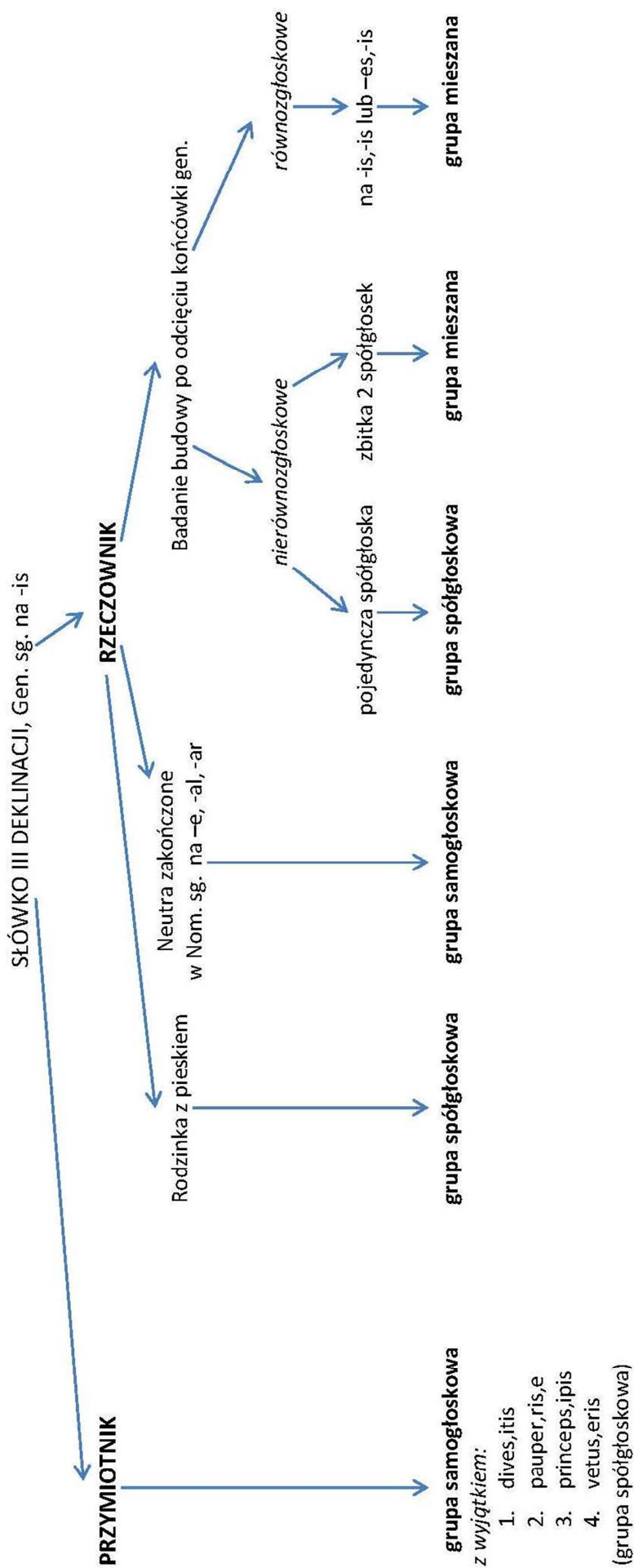
GRUPA MIESZANA

abl. sg. na -e, gen. pl. na -ium, neutra: nom., acc. i voc. pl. na -a lub -ia

	<i>masculina, feminina</i>			
	singularis	pluralis	singularis	pluralis
Nom.	nubes <i>chmura</i>	nub- es	pars <i>część</i>	part- es
Gen.	nub- is	nub- ium	part- is	part- ium
Dat.	nub- i	nub- ibus	part- i	part- ibus
Acc.	nub- em	nub- es = Nom. pl.	part- em	part- es = Nom. pl.
Abl.	nub- e	nub- ibus	part- e	part- ibus
Voc.	nubes = Nom. sg.	nub- es = Nom. pl.	pars = Nom. sg.	part- es = Nom. pl.

Do grupy mieszanej należą:

- a. rzeczowniki równozgłoskowe - *parisyllaba* (równa liczba sylab w *nom.* i *gen. sg.*)
na -es i -is (*nubes, nubis; navis, navis*)
- b. rzeczowniki nierównozgłoskowe - *imparisyllaba* (więcej sylab w *gen. sg.* niż w *nom. sg.*)
ze zbitką dwóch spółgłosek bezpośrednio przed zakończeniem *gen. sg.* (-is) (*pars, part-is; gens, gent-is*)
- c. participia praesentis activi (*ppa*)

PRZYMIOTNIKI III DEKLINACJI
odmieniają się według typu SAMOGŁOSKOWEGO

Przymiotniki III deklinacji mają w nominatiwie singularis:

- j e d n o zakończenie wspólne dla wszystkich trzech rodzajów, np.: *felix, icis* (m., f., n.) (*szczęśliwy, szczęśliwa, szczęśliwe*); puella **felix**; puer **felix**; animal **felix**

felix, felix, felix <i>szczęśliwy</i> przymiotnik o jednym zakończeniu				
singularis			pluralis	
	masculinum/femininum	neutrum	masculinum/femininum	neutrum
Nom.	<i>felix</i> <i>szczęśliwy/szczęśliwa</i>	<i>felix</i> <i>szczęśliwe</i>	<i>felic-es</i>	<i>felic-ia</i>
Gen.	<i>felic-is</i>		<i>felic-ium</i>	
Dat.	<i>felic-i</i>		<i>felic-ibus</i>	
Acc.	<i>felic-em</i>	= Nom. sg.	<i>felic-es</i>	<i>felic-ia</i>
Abl.	<i>felic-i</i>		<i>felic-ibus</i>	
Voc.	<i>felix</i>	= Nom. sg.	<i>felic-es</i>	<i>felic-ia</i>

- d w a zakończenia. Pierwsze dla rodzaju męskiego i żeńskiego, drugie, oddzielne, dla nijakiego, np.: *facilis, e = facilis* (m., f.) (*łatwy, łatwa*), *facile* (n.) (*łatwe*); puer **facilis**; puella **facilis**; exemplar **facile**

facilis, facile <i>łatwy</i> przymiotnik o dwóch zakończeniach				
singularis			pluralis	
	masculinum/femininum	neutrum	masculinum/femininum	neutrum
Nom.	<i>facilis</i> <i>łatwy/łatwa</i>	<i>facile</i> <i>łatwe</i>	<i>facil-es</i>	<i>facil-ia</i>
Gen.	<i>facil-is</i>		<i>facil-ium</i>	
Dat.	<i>facil-i</i>		<i>facil-ibus</i>	
Acc.	<i>facil-em</i>	= Nom. sg.	<i>facil-es</i>	= Nom. pl.
Abl.	<i>facil-i</i>		<i>facil-ibus</i>	
Voc.	<i>facilis</i>	= Nom. sg.	<i>facil-es</i>	= Nom. pl.

- t r z y zakończenia, oddzielne dla każdego rodzaju, np.: *celer* (m.) (*szybki*), *celeris* (f.) (*szybka*), *celere* (n.) (*szybkie*); puer **celer**, puella **celeris**, animal **celere**.

celer, celeris, celere szybki przymiotnik o trzech zakończeniach						
	singularis			pluralis		
	<i>masculinum</i>	<i>femininum</i>	<i>neutrum</i>	<i>masculinum</i>	<i>femininum</i>	<i>neutrum</i>
Nom.	<i>celer</i> <i>szybki</i>	<i>celeris</i> <i>szybka</i>	<i>celere</i> <i>szybkie</i>	celer-es		celer-ia
Gen.	celer-is			celer-ium		
Dat.	celer-i			celer-ibus		
Acc.	celer-em		= Nom. sg.	celer-es		= Nom. pl.
Abl.	celer-i			celer-ibus		
Voc.	<i>celer</i>	<i>celeris</i>	= Nom. sg.	celer-es		= Nom. pl.

WYJĄTKI

Przymiotniki *pauper,eris,e; vetus,eris; dives,itis; princeps,ipis* – odmieniają się inaczej: według grupy spółgłoskowej.

pauper, pauperis, paupere biedny przymiotnik o trzech zakończeniach						
	singularis			pluralis		
	<i>masculinum</i>	<i>femininum</i>	<i>neutrum</i>	<i>masculinum</i>	<i>femininum</i>	<i>neutrum</i>
Nom.	<i>pauper</i> <i>biedny</i>	<i>pauperis</i> <i>biedna</i>	<i>paupere</i> <i>biedne</i>	pauper-es	pauper -es	pauper-a
Gen.	pauper-is			pauper-um		
Dat.	pauper-i			pauper -ibus		
Acc.	pauper-em		= Nom. sg.	pauper -es		= Nom. pl.
Abl.	pauper-e			pauper -ibus		
Voc.	<i>pauper</i>	<i>pauperis</i>	= Nom. sg.	pauper -es		= Nom. pl.

NAJPOPULARNIEJSZE PRZYMIOTNIKI III DEKLINACJI

brevis,e	<i>krótki</i>	acer,cris,e	<i>ostry, bystry</i>
facilis,e	<i>łatwy</i>	celer,eris,e	<i>szybki</i>
fortis,e	<i>silny, odważny</i>	difficilis,e	<i>trudny</i>
frequens,entis	<i>częsty</i>	gravis,e	<i>ciężki</i>
ingens,ntis	<i>ogromny</i>	omnis,e	<i>cały, każdy</i>
iuvenis,e	<i>młody</i>	pauper,eris,e	<i>ubogi, biedny</i>
levis,e	<i>lekki</i>	(dis)similis,e	<i>(nie)podobny</i>
mendax,acis	<i>kłamiwy</i>	(in)credibilis,e	<i>(nie)wiarygodny</i>
nobilis,e	<i>szlachetny</i>	(in)fidelis,e	<i>(nie)wierny</i>
sapiens,entis	<i>mądry, rozumny</i>	(im)mortalis,e	<i>(nie)śmiertelny</i>
tristis,e	<i>smutny</i>	(im)possibilis,e	<i>(nie)możliwy</i>
turpis,e	<i>brzydki</i>	(in)felix,icis	<i>(nie)szczęśliwy</i>
vetus, eris	<i>stary</i>	(in)utilis,e	<i>(nie)użyteczny</i>
vilis,e	<i>nędzny, tani, słaby</i>	celeber,bris,e	<i>uczęszczany, uroczysty, znany</i>

TEMAT PRAESENTIS

PARTICIPIUM PRAESENTIS ACTIVI (PPA)

Participium praesentis activi (ppa) - imiesłów czasu teraźniejszego strony czynnej.

W języku polskim oddajemy to participium przez imiesłów odmienny na *-ący, -ąca, -ące* lub przysłówkowy współczesny *-ąc*.

PPA odmienia się według deklinacji **III** typu **mieszanego**.

PPA tworzymy od tematu *praesentis* czasownika.

<i>infinitivus</i>	<i>temat</i>	<i>spójka</i>	<i>cecha nom/acc. sg.</i>	<i>cecha pozostałe</i>	<i>forma</i>
laudare	lauda-		ns	nt	laudans, laudantis <i>chwalący, chwaląca, chwalące; chwaląc</i>
monere	mone-		ns	nt	monens, monentis <i>upominający, upominająca, upominające; upominając</i>
legere	leg-	e	ns	nt	legens, legentis <i>czytający, czytająca, czytające; czytając</i>
audire	audi-	e	ns	nt	audiens, audientis <i>sluchający, sluchająca, sluchające; sluchając</i>

femina **audiens** = **sluchająca** kobieta; dominus **audiens** = **sluchający** pan; animal **audiens** = **sluchające** zwierzę; femina **audiens scribit** = kobieta pisze **sluchając**.

UWAGA: Cechą charakterystyczną tego *participium* jest zbitka *ns* w nominativie/accusativie sg. (n) oraz zbitka *nt* w pozostałych przypadkach

**NOTA
BENE**

GRUPA MIESZANA odmiana ppa

abl. sg. na -e, gen. pl. na -ium, neutra: nom., acc. i voc. pl. na -ia

	<i>masculina, feminina</i>		<i>neutra</i>	
	laudans		laudans	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nom.	laudans <i>chwalący, chwaląca</i>	laudant-es <i>chwalący, chwalące</i>	laudans <i>chwalące</i>	laudant-ia <i>chwalące</i>
Gen.	laudant-is	laudant-ium	laudant-is	laudant-ium
Dat.	laudant-i	laudant-ibus	laudant-i	laudant-ibus
Acc.	laudant-em	laudant-es	= Nom. sg.	= Nom. pl.
Abl.	laudant-e	laudant-ibus	laudant-e	laudant-ibus
Voc.	laudans	laudant-es	= Nom. sg.	= Nom. pl.

WYJĄTKI

Rzeczownik ułomny III deklinacji vis siła (f) **Rzeczownik II deklinacji vir mąż (m)**

	<i>femininum</i>		<i>masculinum</i>	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nom.	vis <i>siła</i>	vir-es	vir <i>mąż</i>	vir-i
Gen.	—	vir-ium	vir-i	vir-orum
Dat.	—	vir-ibus	vir-o	vir-is
Acc.	vim	vir-es	vir-um	vir-os
Abl.	vi	vir-ibus	vir-o	vir-is
Voc.		vir-es	vir	vir-i

Vis vim vi pellit
Siła siłę siłą wypiera

1. Utwórz genitivus singularis. Według jakiego typu będzie odmieniać się to słówko?

a) mater, tris (<i>matka</i>) -	n) corpus, oris (<i>ciało</i>) -
b) pars, tis (<i>część</i>) -	o) exemplar, aris (<i>przykład</i>) -
c) grus, uis (<i>żuraw</i>) -	p) lectio, onis (<i>lekcja</i>) -
d) aetas, atis (<i>wiek</i>) -	q) miles, itis (<i>żołnierz</i>) -
e) avis, is (<i>ptak</i>) -	r) celer, eris, e (<i>szybki</i>) -
f) animal, is (<i>zwierzę</i>) -	s) dens, entis (<i>zęb</i>) -
g) brevis, e (<i>krótki</i>) -	t) ordo, inis (<i>porządek</i>) -
h) laus, dis (<i>chwala</i>) -	u) ingens, entis (<i>ogromny</i>) -
i) tempestas, atis (<i>burza</i>) -	v) canis, is (<i>pies</i>) -
j) homo, inis (<i>człowiek</i>) -	x) tempus, oris (<i>czas</i>) -
k) dives, itis (<i>bogaty</i>) -	y) Caesar, aris (<i>Cezar</i>) -
l) consuetudo, inis (<i>przyzwyczajenie</i>) -	z) vectigal, alis (<i>podatek</i>) -
m) Cicero, onis (<i>Cyceron</i>) -	α) caput, itis (<i>głowa</i>) -

2. Podaj formy podstawowe wyrazów III deklinacji. Określ przypadek, typ odmiany.

Przetłumacz.

a) urbe -	n) calamitates -
b) leges -	o) nationibus -
c) duci -	p) regem -
d) pax -	q) vim -
e) decoris -	r) finibus -
f) mortem -	s) hostis -
g) facili -	t) veritas -
h) centuriones -	u) acre -
i) legio -	v) mensis -
j) rationum -	w) maria -
k) itinera -	x) felicitium -
l) multitudinis -	y) navium -
m) audacia -	z) frigora -

3. Podaj czasowniki związane z poniższymi rzeczownikami III deklinacji.

rzeczownik	czasownik	rzeczownik	czasownik
a) amor,ris		h) dux, ducis	
b) laus,dis		i) petitio,onis	
c) finis,is		j) sapor,oris	
d) rex, regis		k) miles,itis	
e) navis,is		l) flos,oris	
f) labor,oris		m) flumen,inis	
g) educatio,onis		n) lectio,onis	

4. Podaj antonimy wyrazów:

a) nox, noctis	g) frequens, entis	m) vilis, e
b) brevis, e	h) ingens, entis	n) finis, is
c) lux, lucis	i) pauper, eris, e	o) virtus, utis
d) veritas, atis	j) turpis, e	p) pax, pacis
e) hostis, is	k) mors, mortis	q) sapiens, entis
f) ignis, is	l) amarus 3	r) mollis, e

5. Podaj synonimy wyrazów:

a) miles, itis	f) totus 3	k) sapiens, entis
b) felix, icis	g) ingens, entis	l) adulescens, ntis
c) lux, lucis	h) pauper, eris, e	m) ius, iuris
d) veritas, atis	i) iter, itineris	n) dives, itis
e) hostis, is	j) pontus, i	o) mulier, eris

6. Odmień przez przypadki.

a) homo nobilis	g) gens humana	m) ars rara quae
b) virtus incredibilis	h) genus masculinum	n) ea immortalis anima quae
c) iter breve	i) dies tristis	o) oppidum celebre quod
d) corpus mortale	k) miles fortis	p) sacerdos maximus qui
e) reditus felix	l) id animal magnum	
f) mare nostrum		

7. Przetłumacz. 🏛️

a. Scribit carmina, quae legunt cacantes.	t. Omnis ars naturae imitatio est.
b. pro fide, lege et rege	u. omnis homo mendax
c. Femina est finis familiae.	v. o nomen dulce libertatis! (Cic.)
d. ferro et igni (Cic.) <i>vel</i> ferro ignique (Liv.)	x. Amor omnia vincit.
e. flos iuvenum (Liv.)	y. Navis, quae in flumine magna est, in mari parvula est. (Sen.)
f. flos et decus urbium Italiae [<i>o Padwie</i>]	z. Amore, more, ore, re iunguntur amicitiae.
g. Lex non cogit ad impossibilia.	α. qualis rex, talis grex.
h. Lex lege tollitur.	β. ars longa, vita brevis
i. Lex nihil frustra facit.	γ. Homo est animal sociale.
k. Urbi et orbi	δ. Audaces fortuna iuvat.
l. Urbs aeterna	ε. omne principium difficile
m. usque ad finem	ζ. Ignis aurum probat, miseria fortes viros.
n. novus rex, nova lex	η. forma - dei munus (Ov.)
o. more antiquo	θ. forti et fideli nihil difficile
p. mors - ianua vitae	ι. Labor et patientia omnia vincunt. (Verg.)
q. mors laborum et miseriarum quies (Cic.)	
r. mors dolorum omnium solutio est et finis	
s. Dulce est nomen pacis. (Cic.)	

8. Przetłumacz tekst. 📖

Multos cives Romae in senatu de republica disputare audimus. Hostes Romanis imminere et Romae interitum parare senatores sapientes monent. Exercitus fortes patriam defendere et hostes crudeles prohibere debent. Romam in magno periculo esse constat. Cives miseri senatum et magistratus omnes rogant: 'Date exercitui nostro imperatorem audacem et peritum! In virtute ducis exercitusque salus etiam omnium civium est!'

Exercitus iam Urbem relinquere constat, sonitum tubarum et cornuum signum exercitui ad impetum dare cives sciunt. Fortis et peritus dux spem civium incitat: ‘Omnes reditum exercitus victoris expectate!’ Milites quoque spe victoriae laudisque ad pugnam incitari notum est. Milites victores ab omnibus salutari cunctosque cives pro eorum felici reditu deis gratias agere constat.

Cives enim Romani et in rebus adversis et in rebus secundis deis sacrificabant. Dux victor primum Iovi sacrificabat, tum exercitum fortiter pugnantem laudabat militibusque coronas stipendiaque multa tribuebat, denique dux felix domum properabat. Domi familia atque amici eum exspectabant.

9. Przetłumacz. †

- a. Filius non portabit peccata patris et pater non portabit peccata filii.
- b. Honora patrem tuum et matrem tuam.
- c. Qui hominibus studet placere, Deo non placebit.
- d. Venite, filii, audite me: Timorem Domini docebo vos.
- e. Eripe me, Domine, ab homine malo, a viro violento custodi me!
- f. Timebunt universi homines nomen tuum, Salvator noster!
- g. Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua.
- h. Benedictus es, Domine, Deus patrum nostrorum. Virgo virginum, ora pro nobis peccatoribus.
- i. Amorem Dei quis narrabit?
- k. Corporum morbos curamus, animarum languores negligimus.
- l. Non possum sine lacrimis vulnera tua, Redemptor noster, aspicere.

10. Przetłumacz tekst o zwyczajach Germanów. ‡

Germanos agriculturae non studere Caesar tradit. Victum eorum in lacte, caseo, carne consistere in libro *Commentarii de bello Gallico* legere possumus. Multum eos in venationibus esse Caesar narrat. Cibi genere et exercitatione et libertate vitae vires eorum ali et corpora immensa magnitudine gigni constat. Germani etiam locis frigidis pellibus modo corpora tegunt et se in fluminibus lavant.

Cum civitas eorum bellum gerit, magistratus creari scimus. Hos bello praeesse et potestatem vitae necisque habere multi ferunt. Priusquam Germanorum milites armis contendunt, carmina canunt. Ea carmina Germanorum hostes magnopere terrent. In pace

principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt et controversias componunt.

Germani omina sortesque observant et numen deorum ex eis cognoscere student. Consuetudo sortium est haec: ramum frugiferae arbori decisum in parvas partes amputant easque notis quibusdam discertas super candidam vestem aut pellem temere spargunt. Tum sacerdotes aut pater familias ipse singulas partes ter sumit et secundum notam antea impressam sortem edicit.

Interdum Germanos avium voces volatusque interrogare constat. Gentium Germanorum proprium est sonitus equorum explorare. Equi publice aluntur in silvis, candidi, nullo opere hominum contacti. Dum sacrum currum vehunt, sacerdos ac rex vel princeps civium hinnitus ac fremitus eorum observant. Est etiam alia observatio ominum, qua Germani exitus magnorum bellorum explorant: captivorum unum eius gentis, quacum bellum geritur, cum electo popularium suorum committunt. Victoria huius vel illius praeiudicium agnoscitur.

11. Przetłumacz tekst o zwyczajach Gallów. ☞

In omni Gallia duo esse genera eorum hominum, qui aliquo numero atque honore sunt, Caesar tradit: alterum esse genus druidum, alterum equitum. At plebis sors gravis tristisque est, nam plebs, quae nihil per se audet neque ad commune consilium adhibetur, paene loco servorum habetur. Innumerabiles homines, cum aut aere alieno aut ingentibus tributis vectigalibusque aut gravi iniuria potentium premuntur, sese dedunt nobilibus in servitatem. Nobiles in hos eadem omnia iura habent, quae dominis in servos sunt.

Druides omnibus rebus divinis interesse sacrificiaque publica ac privata curare in libro Caesaris legimus. Ad hos magnum adolescentium numerum disciplinae causā concurrere ferunt. Druides de omnibus fere controversiis publicis privatisque decernere constat. Si quis eorum decreto non paruit, sacrificiis ei interdicitur. Haec poena ab omnibus gravis turpisque habetur. Omnibus druidibus praeest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem. Post eius mortem aut, si quis reliquorum eminent dignitate, succedit, aut, si sunt pares plures, suffragio druidum deligitur. Interdum druides etiam armis de principatu contendere multi narrant.

Alterum genus est equitum. Equites, cum aliquod bellum incidit, — quod ante Caesaris adventum fere quotannis accidere solebat, omnes in bello sunt. Hi circum se multos clientes habere student. Nam hanc unam gratiam potentiamque noscunt.

12. Od następujących czasowników utwórz *ppa* w określonych przypadkach.

czasownik	ppa	tłumaczenie	czasownik	ppa	tłumaczenie
venio 4 Dat.pl.			facio 3 Gen.sg.		
amo 1 Gen.pl.			duco 3 Dat.sg.		
laudo 1Nom.pl (m,f)			video 2 Acc.sg.		
gaudeo 2 Nom. pl. (n)			sum,esse Nom.sg.		
lego 3 Abl.sg.			audio 4 Acc.pl.		

13. Przetłumacz zdania.

- Gaudens gaudenti, flens flenti, pauper egenti, prudens prudenti, stultus placet insipienti.
- Via Lactea constat ex ingenti numero stellarum sua luce splendentium.
- Nocentem qui defendit, sibi crimen parit.
- Militat omnis amans et habet sua castra Cupido. (*OV. Am.*)

14. Przetłumacz tekst.

De Apollinis oraculo Delphico

Templum Apollinis positum est in monte Parnasso in rupe undique impendente. Media saxi rupes in formam theatri recedit. Quam ob rem et hominum clamor et tubarum sonus personantibus et respondentibus inter se rupibus multiplex et resonare et audiri solet. Quae res magnum terrorem ignaris rei et admirationem stupentibus praebet. Media montis altitudine planities exigua est atque in ea foramen, quod in oracula patet. Ex quo foramine frigidus spiritus in sublime expulsus mentes vatum in vecordiam vertit impletasque deo responsa consulentibus dare cogit. Multa igitur ibi et opulenta regum ac populorum munera visi constat.

15. Przetłumacz zdania.

- In mari Mediterraneo vivunt varia genera animalium.
- Multitudo civium in Capitolium convenit.
- Vergilius *turrim* dicit, non *turrem*, *securim*, non *securem*. (Gell.)
- Nocturnorum animalium, veluti felium, luporum, in tenebris fulgent oculi.
- Galli spatia temporis numero noctium finiunt.
- Is, qui neutri parti amicus est, omnibus hominibus odiosus est.
- Lupus -

malus ovium custos. **h.** Parentum virtus – dos optima. **i.** Multae urbes, olim florentes, nunc incultae iacent. **j.** Nautae audaces per maria omnia currunt. **k.** Finis coronat opus. **l.** In Gallia antiqua plebs, quae ingenti vectigali premebatur, servorum paene loco habebatur; sors eius tristis erat. **m.** Vim vi repellere decet. **n.** Magna pars sanitatis – velle sanari. **o.** Maria vel a provinciis, vel ab insulis, vel a civitatibus nomina accipiunt. **p.** Ursus, lupus, equus, taurus animalia sunt; etiam homo animal est, sed animal sociale. **q.** Gallus habet calcaria. **r.** Populo prodesse summa laus civium est. **s.** Nomina civium fortium semper memoriā tenebuntur. **t.** Magna est vis scientiae. **u.** Antiquis temporibus Romani in Tiberi, postea in maribus quoque navigabant. **v.** In civitate libera lingua mensque liberae esse debent. **x.** Otium sine libris mors est et hominis vivi sepultura. **y.** Milites Romani ante castra hostium turrim constituunt. **z.** Plerisque hominibus, litterarum ignaris, libri non studiorum instrumenta, sed aedium ornamenta sunt. **α.** Cibus famem explet, potio – sitim, vestis a frigore hominem defendit. **β.** Procul ab oculis – procul ex mente. **γ.** Non est fumus absque igne. **δ.** Una hirundo non facit ver. **ε.** Et fabula partem veri habet. **ζ.** Non est facilis ad astra iter. **η.** Longum et difficile est iter per praecepta, breve et efficax per exempla. **θ.** Nominativus et vocativus pluralis primae declinationis similis est genetivo et dativo singularis. **ι.** Homines inter se studiis, moribus, omni vitae ratione differunt. **κ.** Dives est, qui sapiens est. **λ.** Divitiae hominem felicem non faciunt. **μ.** Homo verum non dicens *mendax* appellatur. **ν.** Amor quasi foedere iungit amantes. **ξ.** Frigus intolerabile est corpori nudo. **ο.** Timeo Danaos et donec ferentes. **π.** Si caput dolet, omne corpus simul laborat. **ρ.** Sagitta in lapidem numquam figitur; interdum resiliens ferit dirigentem. **σ.** Raro senex mutat sententiam. **τ.** Primā luce milites nostri ab eo loco castra movebunt. **υ.** Matrimonium solidum est, si mutuā voluntate iungitur. **φ.** I, bone, quo virtus tua te vocat, i, pede fausto! **χ.** Aër undique terram cingit; sine aëre nulla vita esse potest. **ψ.** Sol totum mundum sua luce complet. **ω.** Caecus non iudicat de colore.

NAJPOPULARNIEJSZE SŁÓWKA III DEKLINACJI

nominativus	rodz.	genetivus	temat	znaczenie
acer,cris,e	<i>mfn</i>	acris	acr-	ostry, bystry
actio	<i>f</i>	actionis	action-	działanie
aequor	<i>n</i>	aequoris	aequor-	równina, morze
aër	<i>m</i>	aëris	aër-	powietrze
aes	<i>n</i>	aeris	aer-	spiż, brąz, miedź
aetas	<i>f</i>	aetatis	aetat-	wiek
agmen	<i>n</i>	agminis	agmin-	gromada, zastęp
amans	<i>m,f</i>	amantis	amant-	kochanek, kochający
amor	<i>m</i>	amoris	amor-	miłość
animal	<i>n</i>	animalis	animal-	zwierzę
ars	<i>f</i>	artis	art-	sztuka
arx	<i>f</i>	arcis	arc-	zamek, twierdza
audax	<i>mfn</i>	audacis	audac-	śmiały, odważny
avis	<i>f</i>	avis	av-	ptak
brevis,e	<i>mfn</i>	brevis	brev-	krótki
Caesar	<i>m</i>	Caesaris	Caesar-	Cezar
canis	<i>m i f</i>	canis	can-	pies
caput	<i>n</i>	capitis	capit-	głowa
caritas	<i>f</i>	caritatis	caritat-	miłość
carmen	<i>n</i>	carminis	carmin-	pieśń, wiersz
caro	<i>f</i>	carnis	carn-	mięso, ciało
Cato	<i>m</i>	Catonis	Caton-	Katon
celeber,ris,e	<i>mfn</i>	celebris	celebr-	uczęszczany, sławny
Cicero	<i>m</i>	Ciceronis	Ciceron-	Cyceron
civis	<i>m i f</i>	civis	civ-	obywatel
civitas	<i>f</i>	civitatis	civitat-	państwo
consuetudo	<i>f</i>	consuetudinis	consuetudin-	przyzwyczajenie
consul	<i>m</i>	consulis	consul-	konsul
cor	<i>n</i>	cordis	cord-	serce
corpus	<i>n</i>	corporis	corpor-	ciało
dulcis,e	<i>mfn</i>	dulcis	dulc-	słodki
dux	<i>m i f</i>	ducis	duc-	wódz, książę
exemplar	<i>n</i>	exemplaris	exemplar-	przykład
felix	<i>mfn</i>	felicis	felic-	szczęśliwy
fidelis,e	<i>mfn</i>	fidelis	fidel-	wierny
finis	<i>m i f</i>	finis	fin-	koniec
flos	<i>m</i>	floris	flor-	kwiat
flumen	<i>n</i>	fluminis	flumin-	rzeka

fors	<i>f</i>	fortis	fort-	przypadek
fortis,e	<i>mfn</i>	fortis	fort-	silny, dzielny
fortitudo	<i>f</i>	fortitudinis	fortitudin-	siła, dzielność, moc
frigus	<i>n</i>	frigoris	frigor-	zimno
genus	<i>n</i>	generis	gener-	rodzaj
grex	<i>m</i>	gregis	greg-	trzoda, stado
homo	<i>m</i>	hominis	homin-	człowiek
honor	<i>m</i>	honoris	honor-	zaszczyt
hospes	<i>m</i>	hospitis	hospit-	przyjaciel, gość, obcy
hostis	<i>m i f</i>	hostis	host-	wróg
humilis,e	<i>mfn</i>	humilis	humil-	uniżony, pokorny
ignis	<i>m</i>	ignis	ign-	ogień
imago	<i>f</i>	imaginis	imagin-	wyobrażenie, obraz
ingens		ingentis	ingent-	ogromny, wielki
iter	<i>n</i>	itineris	itiner-	droga
ius	<i>n</i>	iuris	iur-	prawo
iuvenis	<i>m</i>	iuvenis	iuven-	młodzieniec
labor	<i>m</i>	laboris	labor-	praca
latro	<i>m</i>	latronis	latron-	łotr, zbój
laus	<i>f</i>	laudis	laud-	chwała
lectio	<i>f</i>	lectionis	lection-	lekcja, czytanie
legio	<i>f</i>	legionis	legion-	legion
lex	<i>f</i>	legis	leg-	prawo
libertas	<i>f</i>	libertatis	libertat-	wolność
lumen	<i>n</i>	luminis	lumin-	światło
lux	<i>f</i>	lucis	luc-	światło
mare	<i>n</i>	maris	mar-	morze
mater	<i>f</i>	matris	matr-	matka
mens	<i>f</i>	mentis	ment-	umysł, rozum
mensis	<i>m</i>	mensis	mens-	miesiąc
mentio	<i>f</i>	mentionis	mention-	wzmianka
miles	<i>m i f</i>	militis	milit-	żołnierz
mitis,e	<i>v</i>	mitis	mit-	miękki, łagodny
moles	<i>f</i>	molis	mol-	ciężar, bryła
mollis,e	<i>mfn</i>	mollis	moll-	miękki
mons	<i>m</i>	montis	mont-	góra
mors	<i>f</i>	mortis	mort-	śmierć
mortalis,e	<i>mfn</i>	(im)mortalis	(im)mortal-	(nie)śmiertelny
mos	<i>m</i>	moris	mor-	obyczaj
mulier	<i>f</i>	mulieris	mulier-	kobieta

multitudo	<i>f</i>	multitudinis	multitudin-	wielka ilość, mnóstwo
munus	<i>n</i>	muneris	muner-	obowiązek, dar, pogrzeb
natio	<i>f</i>	nationis	nation-	naród, plemię
navis	<i>f</i>	navis	nav-	okręt, statek
nomen	<i>n</i>	nominis	nomin-	imię, nazwa
nox	<i>f</i>	noctis	noct-	noc
nubes	<i>f</i>	nubis	nub-	chmura
omnis,e	<i>mfn</i>	omnis	omn-	cały, każdy, wszelki
ops	<i>f</i>	opis	op-	zasób
opus	<i>n</i>	operis	oper-	dzieło, praca
oratio	<i>f</i>	orationis	oration-	mowa
orator	<i>m</i>	oratoris	orator-	mówca
orbis	<i>m</i>	orbis	orb-	świat
origo	<i>f</i>	originis	origin-	początek
os	<i>n</i>	oris	or-	usta, mowa
os	<i>n</i>	ossis	oss-	kość
pars	<i>f</i>	partis	part-	część, strona
pater	<i>m</i>	patris	patr-	ojciec
pauper,eris,e	<i>mfn</i>	pauperis	pauper-	ubogi, biedny
pavor	<i>m</i>	pavoris	pavor-	strach
pax	<i>f</i>	pacis	pac-	pokój
pectus	<i>n</i>	pectoris	pector-	pierś, serce
pecus	<i>n</i>	pecoris	pecor-	bydło, trzoda
pes	<i>m</i>	pedis	ped-	stopa
pons	<i>m</i>	pontis	pont-	most
potestas	<i>f</i>	potestatis	potestat-	moc, potęga
praedo	<i>m</i>	praedonis	praedon-	łupieżca, korsarz
pulvis	<i>n</i>	pulveris	pulver-	proch, pył
ratio	<i>f</i>	rationis	ration-	rozum, rachunek
rex	<i>m</i>	regis	reg-	król
salus	<i>f</i>	salutis	salut-	ocalenie, zbawienie
sapiens	<i>mfn</i>	sapientis	sapient-	mędrzec/mądry
Scipio	<i>m</i>	Scipionis	Scipion-	Scypion
similis,e	<i>mfn</i>	(dis)similis	(dis)simil-	(nie)podobny
sol	<i>m</i>	solis	sol-	słońce
sors	<i>f</i>	sortis	sort-	los
tempestas	<i>f</i>	tempestatis	tempestat-	burza, niepogoda
tempus	<i>n</i>	temporis	tempor-	czas
timor	<i>m</i>	timoris	timor-	strach
tristis,e	<i>mfn</i>	tristis	trist-	smutny

turpis,e	<i>mfn</i>	turpis	turp-	brzydki, szpetny
urbs	<i>f</i>	urbis	urb-	miasto
utilitas	<i>f</i>	utilitatis	utilitat-	użytek, pożytek
uxor	<i>f</i>	uxoris	uxor-	żona
vectigal	<i>n</i>	vectigalis	vectigal-	podatek
ver	<i>n</i>	veris	ver-	wiosna
veritas	<i>f</i>	veritatis	veritat-	prawda
vetus	<i>mfn</i>	veteris	veter-	stary
victor	<i>m</i>	victoris	victor-	zwycięzca
virgo	<i>f</i>	virginis	virgin-	dziewica, panna
virtus	<i>f</i>	virtutis	virtut-	cnota
vox	<i>f</i>	vocis	voc-	głos, wyraz
vulnus	<i>n</i>	vulneris	vulner-	rana

LECTIO QVARTA DECIMA

CZASOWNIKI NIEREGULARNE, ZAIMKI WSKAZUJĄCE I OKREŚLAJĄCY,
NEMO, NIHIL, PRZYMIOTNIKI ZAIMKOWE

**NOTA
BENE**

Cechy deklinacji zaimkowej

1. Oddzielne końcówki rodzajowe dla każdego rodzaju w *Nominatiwie singularis*.
2. GENETIVUS singularis wspólny dla wszystkich rodzajów, zakończony na -ius
3. DATIVUS singularis wspólny dla wszystkich rodzajów
4. DATIVUS i ABLATIVUS pluralis taki sam i wspólny dla wszystkich rodzajów
5. Większość form przybiera cechy podobne do: dla żeńskich-I deklinacji, męskich-II deklinacji, nijakich-II deklinacji
6. *Neutra* mają Nom. = Acc. w obu liczbach
7. Brak *Vocativu*

ZAIMKI WSKAZUJĄCE

hic, haec, hoc = ten, ta, to

	singularis			pluralis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
Gen.	huius			horum	harum	horum
Dat.	huic			his		
Acc.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Abl.	hoc	hac	hoc	his		

ipse, ipsa, ipsum = on sam, ona sama, ono samo

	singularis			pluralis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom.	ipse	ipsa	ipsum	ipsi	ipsae	ipsa
Gen.	ipsius			ipsorum	ipsarum	ipsorum
Dat.	ipsi			ipsis		
Acc.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
Abl.	ipso	ipsa	ipso	ipsis		

ille, illa, illud = tamten, tamta, tamto; ów, owa, owo (ten znany, ta znana, to znane)

	singularis			pluralis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
Gen.	illius			illorum	illarum	illorum
Dat.	illi			illis		
Acc.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
Abl.	illo	illa	illo	illis		

idem, eadem, idem = ten sam, ta sama, to samo

	singularis			pluralis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom.	idem	eadem	idem	iidem	eaedem	eadem
Gen.	eiusdem			eorundem	earundem	eorundem
Dat.	eidem			eisdem (iisdem)		
Acc.	eundem	eandem	idem	eosdem	easdem	eadem
Abl.	eodem	eadem	eodem	eisdem (iisdem)		

- 1. Przetłumacz. Znajdź w tekście wszystkie zaimki i zamień ich liczbę z *singularis* na *pluralis* lub z *pluralis* na *singularis* (zachowaj przypadek i rodzaj).**

De Numa Pompilio

Romulum Romae conditorem appellari scimus. Hunc multa bella cum gentibus finitimis gerere civitatemque suam amplificare constat. Post huius regis mortem Numa Pompilius regnum occupat. Qui Romam a Romulo vi et armis conditam (*złożoną*) legibus moribusque confirmat. Imprimis Numam Pompilium civium animos bellis assiduis feroces mitigare hacque in re ab Egeria nympa adiuvari Livius scribit. Huius nympae consilio nova sacra instituere novosque sacerdotes creare. Iovis sacerdotem veste insigni ornare. Huic duos flamines addere, alterum Martii, alterum Quirino. Virgines quoque Vestae legere. His stipendium de publico statuere easque virginitate venerabiles et sanctas facere. His rationibus Numa Pompilius religionem genti Romanae creat: *Tantae molis erat Romanam condere gentem! Inter arma silent leges.*

2. Uzupełnij zdania odpowiednimi formami zaimków w nawiasach. Przetłumacz tekst.

a. Arminius, (ille,illa,illud) fortis Germanorum princeps, Germanos ad pugnam incitans (hic,haec,hoc) verbis et (hic,haec,hoc) oratione militum (suus 3) animos firmabat: "Romanos in magno periculo esse scite! (is,ea,id) milites (hic,haec,hoc) angustiarum et (hic,haec,hoc) regionum imperiti sunt et (ipse,ipsa,ipsum) umbrā silvarum (noster,tra,trum) perterriti erunt. (hic,haec,hoc) regiones, (hic,haec,hoc) caelum (ipse,ipsa,ipsum), omnia (hic,haec,hoc) Romanos territant. Dei (ipse,ipsa,ipsum) (nos) viam libertatis monstrant. In (ille,illa,illud) silvis nulla via Romanis aperta est. (hic,haec,hoc) patria (noster,tra,trum), (hic,haec,hoc) sol, (hic,haec,hoc) caelum testes sunt iniuriarum Romanorum."

b. Ecce (ille,illa,illud) fortes milites Romani. (idem,eadem,idem), (qui,quae,quod) cum (ipse,ipsa,ipsum) Hannibale apud Zamam pugnabant. (is,ea,id) enim tempore exercitus Romanus multis in bellis hostes (suus 3) vincebat. Cum Karthagina Publius Cornelius Scipio Africanus Minor pugnare non desinebat. Ab (idem,eadem,idem) Hannibal, dux (ille,illa,illud) fortis, victus est (został pokonany). Scipioni Africano Minori, atque Scipioni Africano Maiori, (qui,quae,quod) Numantiam cepit (zdobył), (idem,eadem,idem) nomen est, sed (ille,illa,illud) viri periti non de (idem,eadem,idem) familia sunt.

CZASY NA TEMACIE PRAESENTIS

CZASOWNIKI NIEREGULARNE w *indicativie*

volo, velle, volui – chcę

	praesens activi		imperfectum activi		futurum I activi	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
1	volo <i>chcę</i>	volumus	vole-ba-m <i>chciałem</i>	vole-ba-mus	vol-a-m <i>zechcę, będę chciał</i>	vol-e-mus
2	vis	vultis	vole-ba-s	vole-ba-tis	vol-e-s	vol-e-tis
3	vult	volunt	vole-ba-t	vole-ba-nt	vol-e-t	vol-e-nt
infinitivus: velle - chcieć						

nolo, nolle, nolui – nie chcę

	praesens activi		imperfectum activi		futurum I activi	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
1	nolo <i>nie chcę</i>	nolumus	nole-ba-m <i>nie chciałem</i>	nole-ba-mus	nol-a-m <i>nie zechcę</i>	nol-e-mus
2	non vis	non vultis	nole-ba-s	nole-ba-tis	nol-e-s	nol-e-tis
3	non vult	non volunt	nole-ba-t	nole-ba-nt	nol-e-t	nol-e-nt
infinitivus: nolle - nie chcieć						

malo, malle, malui – wolę

	praesens activi		imperfectum activi		futurum I activi	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
1	malo <i>wolę</i>	malumus	male-ba-m <i>wolałem</i>	male-ba-mus	mal-a-m <i>będę wolał</i>	mal-e-mus
2	mavis	mavultis	male-ba-s	male-ba-tis	mal-e-s	mal-e-tis
3	mavult	malunt	male-ba-t	male-ba-nt	mal-e-t	mal-e-nt
infinitivus: malle - woleć						

fero, ferre, tuli, latum – niosę, znoszę

	praesens activi		imperfectum activi		futurum I activi	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
1	fer-o <i>niosę</i>	fer-i-mus	fere-ba-m <i>niosłem</i>	fere-ba-mus	fer-a-m <i>będę niósł, zniosę</i>	fer-e-mus
2	fer-s	fer-tis	fere-ba-s	fere-ba-tis	fer-e-s	fer-e-tis
3	fer-t	fer-u-nt	fere-ba-t	fere-ba-nt	fer-e-t	fer-e-nt
infinitivus: ferre – nieść, znosić						

fero, ferre, tuli, latum – niosę, znoszę

	praesens passivi		imperfectum passivi		futurum I passivi	
	singularis	pluralis	singularis	pluralis	singularis	pluralis
1	fero-r <i>jestem niesiony</i>	fer-i-mur	fer-e-ba-r <i>byłem niesiony</i>	fer-e-ba-mur	fer-a-r <i>będę niesiony</i>	fer-e-mur
2	fer-ris	fer-i-mini	fer-e-ba-ris	fer-e-ba-mini	fer-e-ris	fer-e-mini
3	fer-tur	fer-u-ntur	fer-e-ba-tur	fer-e-ba-ntur	fer-e-tur	fer-e-ntur
infinitivus: ferri – być niesionym						

eo, ire, ii, itum – idę

	praesens activi		imperfectum activi		futurum I activi	
	singularis	pluralis	singularis	pluralis	singularis	pluralis
1	eo <i>idę</i>	imus	i-ba-m <i>szedłem</i>	i-ba-mus	ib-o <i>pójdę</i>	i-bi-mus
2	is	itis	i-ba-s	i-ba-tis	i-bi-s	i-bi-tis
3	it	eunt	i-ba-t	i-ba-nt	i-bi-t	i-bu-nt
infinitivus: ire - iść			Bywa używana forma 3 os. sg. passivi: itur = <i>idzie się</i>			
imperativus praesentis						
2 sg. i! <i>idź</i>			2 pl. ite! <i>idźcie!</i>			
participium praesentis						
<i>iens, euntis idący, idącego</i>						

fio, fieri, factus sum (strona bierna czasownika facio, 3, feci, factum) – staje się

	praesens		imperfectum		futurum I	
	singularis	pluralis	singularis	pluralis	singularis	pluralis
1	fio <i>staje się</i>	fimus	fi-e-ba-m <i>stawałem się</i>	fi-e-ba-mus	fi-a-m <i>stanę się</i>	fi-e-mus
2	fis	fitis	fi-e-ba-s	fi-e-ba-tis	fi-e-s	fi-e-tis
3	fit	fiunt	fi-e-ba-t	fi-e-ba-nt	fi-e-t	fi-e-nt
infinitivus: fieri – stawać się						

NEMO - NIKT**NIHIL - NIC**

Nom.	nemo	<i>nikt</i>	nihil	<i>nic</i>
Gen.	nullius	<i>nikogo</i>	nullius rei	<i>niczego</i>
Dat.	nemini	<i>nikomu</i>	nulli rei	<i>niczemu</i>
Acc.	neminem	<i>nikogo</i>	nihil	<i>nic</i>
Abl.	nullo	<i>nikim</i>	nulla re	<i>niczym</i>

PRZYMIOTNIKI ZAIMKOWE

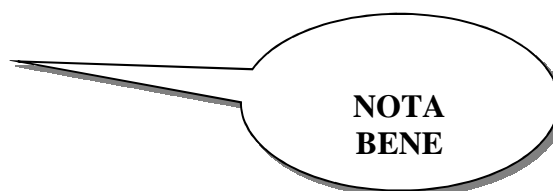
Nominativus			Genetivus sg.	Dativus sg.	Znaczenie
<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m f n</i>	<i>m f n</i>	
solus	sola	solum	sol-ius	sol-i	sam jeden
totus	tota	totum	tot-ius	tot-i	cały
ullus	ulla	ullum	ull-ius	ull-i	jakiś
nullus	nulla	nullum	null-ius	null-i	żaden
uter	utra	utrum	utr-ius	utr-i	który z dwóch
neuter	neutra	neutrum	neutr-ius	neut-ri	żaden z dwóch
uterque	utraque	utrumque	utr-iusque	utr-ique	jeden i drugi, obaj
alter	altera	alterum	alter-ius	alter-i	drugi (z dwóch)
alius	alia	aliud		ali-i	inny

Cechy przymiotników zaimkowych:

1. W *Nominatiwie singularis* wyglądają jak przymiotniki II/I/II deklinacji o 3 zakończeniach na –us, -a, -um
2. W *Genetiwie singularis* wszystkie rodzaje mają jedną formę i kończą się na –ius, jak zaimki
3. W *Datiwie singularis* wszystkie rodzaje mają jedną formę i kończą się na –i (jak większość zaimków)
4. W pozostałych przypadkach zachowują się jak przymiotniki II/I/II deklinacji o 3 zakończeniach na –us, -a, -um: wracają do swoich deklinacji

Z zaimka mają: Gen. i Dat. sg.

Z przymiotnika: pozostałe formy

De mortuis aut bene aut nihil ⇨ *Z trupem albo dobrze, albo wcale.*
Nic nie robi zmarłemu dobrze.

Cum duo faciunt idem, non est idem. ⇨ *Robić to z dwoma to nie jest to samo.*

ĆWICZENIA NA POSZCZEGÓLNE CZASOWNIKI NIEREGULARNE

1. FERO, FERRE, TULI, LATUM

a. Homo sapiens feret, quae mutari non possunt, ut viri magni ferebant suas calamitates.

.....

b. Homines, si patienter (cierpliwie) ferunt, quae accidunt, mala ipsa minuunt

.....

c. Quodcumque (cokolwiek) sors feret, ferte animo aequo!

.....

d. Calamitatem patienter ferre non solum laus magna, sed etiam solatium magnum est.

.....

e. Homo fortis res adversas constanti animo fert et in rebus adversis alteram sortem sperat

.....

f. Leviter fertur, quod patienter fertur

.....

g. Fer patienter onus, fac sapienter opus

2. FIO, FIERI, FACTUS SUM

a. Non pauci, qui, quando pueri erant, boni erant, mali postea fiunt

.....

b. Falsum est, quod nonnulli dicunt casu omnia fieri

.....

c. Nihil sine causa fit

d. Nunc pueri estis; pueri fiunt iuvenes; iuvenes viri fient

.....

e. Nemo fit casu bonus

.....

f. Nemo vestrum sine labore sapiens fiet

.....

3. EO, IRE, II, ITUM

- a. Qui Deo confidit, is forti animo omnibus periculis obviam ibit eaque superabit.
.....
- b. Sic itur ad astra
- c. Mi fili, i, quocumque te Deus vocabit. Ubicumque ibis, signa divini amoris et divinae sapientiae invenies.
.....

4. VOLO, VELLE, VOLUI

- a. Nisi potest id effici, quod vis, id velle debes, quod potes
- b. Saepe volumus, quae facere non possumus
- c. Qui prudens est, et sibi et aliis prodesse vult
- d. Si vis amari, ama!
- e. Idem velle et idem nolle, ea demum firma amicitia est

5. MALO, MALLE, MALUI

- a. Qui te meliorem facere non vult, is tibi mavult nocere quam prodesse
- b. Homines sapientes malunt sine amicis virtutem colere, quam per amicos a virtute abduci
- c. Qui malet bonus videri quam esse, eum vita!
- d. Vos ipsi maletis boni esse quam videri

6. NOLO, NOLLE, NOLUI

- a. Non raro e duobus amicis alter vult, quod alter non vult
- b. Nolite cum iis amicitias iungere, qui a via virtutis vos abducere volunt

1. Przetłumacz.

- a. Cato esse quam videri bonus malebat.
- b. Eodem anno
- c. Abeunt hirundines hibernis mensibus.
- d. Stultum facit natura, quem vult perdere.
- e. Nemo nostrum sine culpa est.
- f. Quid tibi vis?
- g. It Fama per urbes.
- h. Cum duo faciunt idem, non est idem.
- i. Haurit aquam cribro, qui discere vult sine libro.
- k. Non omnes flores eosdem colores aut eosdem odores habent.
.....
- l. Et prodesse volunt et delectare poetae.
- m. Nullus homo sine culpa est.
- n. Non semper iidem eritis.
- o. Mors parcit nulli.
- p. Neuter nostrum id vult.
- q. Nemo amat eum, quem timet.
- r. Non semper iidem mores vobis erunt.
- s. Nemo intelligit
- t. Nemo non intelligit.
- u. Nihil facere possumus.
- v. Neminem eorum accusabimus.
- x. Neminem eorum non accusabimus.
- y. Spiritus flat, ubi vult (Vg.).....

2. Przetłumacz tekst *De Aesopo et viatore*.

Aesopus aliquando Athenis ibat multa secum cogitans. Subito viator quidam ei obviam iens: “Quot horas, — inquit, — usque ad urbem ibo?” Aesopus nihil respondet. Postquam ille iratus aliquantum prodit, Aesopus, qui euntem observabat, magna voce: Duas, — dicit, — horas ibis, amice.” Tum ille: “Cur, — inquit, non statim respondes?” Et Aesopus: “Nunc tantum video quam te celeriter ire posse.”

LECTIO QVINTA DECIMA

LEKSYKA III

NAZWISKA RZYMIAN

Imię Praenomen	Nazwisko Nomen gentile	Przydomek I Cognomen	Przydomek II Agnomen
<i>Marcus</i>	<i>Tullius</i>	<i>Cicero (groch)</i>	
<i>Marcus</i>	<i>Portius</i>	<i>Cato (sprytny)</i>	
<i>Publius</i>	<i>Cornelius</i>	<i>Scipio</i>	<i>Africanus</i>
<i>Publius</i>	<i>Vergilius</i>	<i>Maro</i>	
<i>Quintus</i>	<i>Horatius</i>	<i>Flaccus</i>	

SKRÓTY NA OZNACZENIE IMION

A. Aulus	N. Numerius
Ap. Appius	P. Publius
C. Caius	Post. Postumus
Cn. Cnaeus (Gnaeus)	Q. Quintus
D. Decimus	Ser. Servius
K. Kaeso	Sex. (S.) Sextus
L. Lucius	T. Titus
M. Marcus	Ti. Tiberius
M'. Manius	V. Vibius
Mam. Mamercus	Vo. Vopiscus

Córka otrzymuje **imię rodowe ojca** (w formie żeńskiej), np.: córka Cicerona - Tullia, Terencjusza - Terentia

Najstarsza określana jest jako *maior* (starsza), **kolejna** jako *minor* (młodsza), kolejna jako *tertia* (trzecia), np.: Tullia minor, Tullia tertia itd.

Mężatka zatrzymuje swoje imię (np. Terentia) i dodaje **przydomek męża w genetywie**, np. Terentia Ciceronis (Córka Terencjusza, żona Cicerona).

NAJPOPULARNIEJSZE SKRÓTY

a.	anno, ante	roku, w roku, przed
A. D.	Anno Domini	roku Pańskiego, w roku Pańskim
cos.	consul	konsul, za konsulatu
coss.	consules; consulibus	konsulowie; za konsulatu
d.	die	dnia, w dniu
D.O.M.	Deo Optimo Maximo	Bogu Najlepszem Największem
dr. u. i.	doctor utriusque iuris	doktor obojga praw
I. U. D.	Iuris utriusque doctor	
e. c.	exempli causa	dla przykładu
e. g.	exempli gratia	
HS	sestertius	sesterc
I.N.R.I.	Iesus Nasareus Rex Iudaeorum	Jezus Nazareński król Żydów
i. e.	id est	to jest; to znaczy
L. (l.)	liber	księga, tom
l. s.	locus sigilli	miejsce na pieczęć
m.	mensis; mense	miesiąc; w miesiącu
p.; pp.	pagina; paginae	strona, po; strony
p. Ch. n.	post Chrostum natum	po narodzeniu Chrystusa
s. a.	sine anno	bez (podania) roku
scil.	scilicet	to znaczy, domyślnie
S. C.	Senatus Consultum	uchwała senatu
s. d. p.	salutem dicit plurimam	przesyła najserdeczniejsze pozdrowienie
s. d.	sine die	bez (podania) dnia
S. P. Q. R.	Senatus Populusque Romanus	Senat i Lud Rzymski
v.	verte	odwróć
	vide	patrz; zobacz
	versus	wiersz, wers

1. Od jakich łacińskich słów pochodzą polskie wyrazy:

<i>animusz</i> -	<i>awionetka</i> -	<i>astronauta</i> -
<i>delegacja</i> -	<i>certyfiakat</i> -	<i>brewiarz</i> -
<i>dominacja</i> -	<i>grawitacja</i> -	<i>konfidencja</i> -
<i>familijny</i> -	<i>herbata</i> -	<i>dentysta</i> -
<i>fontanna</i> -	<i>kuracja</i> -	<i>fabularny</i> -
<i>imperializm</i> -	<i>manualny</i> -	<i>finisz</i> -
<i>Kanikuła</i> -	<i>mentalny</i> -	<i>lewitacja</i> -
<i>legalny</i> -	<i>mutacja</i> -	<i>lewy</i> -
<i>lunatyk</i> -	<i>orbita</i> -	<i>militarny</i> -
<i>okulista</i> -	<i>papista</i> -	<i>solarium</i> -
<i>pacyfista</i> -	<i>regent</i> -	<i>spektakl</i> -
<i>potęga</i> -	<i>rustykalny</i> -	<i>urbanistyka</i> -
<i>sens</i> -	<i>sentencja</i> -	<i>wers</i> -
<i>wariacje</i> -	<i>witalny</i> -	<i>weryfikacja</i> -

2. Jak się będzie nazywała?

a. pierwsza córka Rzymianina o nazwisku *Lucius Calpurnius Piso Frugi*

b. *Iulia*, żona Rzymianina o nazwisku *Publius Nigidius Figulus*

c. córka Rzymianina o nazwisku *Quintus Claudius Quadrigarius*, kiedy wyjdzie za mąż za Rzymianiana o nazwisku *Quintus Mucius Scaevola*

3. Przyporządkuj tytuły utworów właściwym autorom.

___ Apuleius Madaurensis	1	<i>Ab Urbe condita</i>
___ Aurelius Augustinus	2	<i>Aeneis</i>
___ Cornelius Tacitus	3	<i>Annales</i>
___ Gaius Iulius Caesar	4	<i>Carmen Saeculare, Sermones, Ars Poetica</i>
___ Marcus Tullius Cicero	5	<i>Commentarii de bello Gallico</i>
___ Publius Cornelius Nepos	6	<i>De civitate Dei</i>
___ Publius Ovidius Naso	7	<i>De viris illustribus (Vitae)</i>
___ Publius Vergilius Maro	8	<i>In Catilinam Oratio</i>
___ Quintus Horatius Flaccus	9	<i>Metamorphoses</i>
___ Titus Livius	10	<i>Metamorphoses, Ars Amatoria</i>
___ Titus Maccius Plautus	11	<i>Miles gloriosus, Pseudolus, Mercator</i>

4. Zapamiętaj wyrażenia.

1. **Życie i śmierć.**
 - a. tempus terere – marnować czas
 - b. mortem/diem supremum obire – umrzeć
2. **Stosunki z ludźmi.**
3. **Czynności umysłu.**
 - a. consilium capere – powziąć pomysł
 - b. finem respicere – baczyć na koniec, patrzeć końca
4. **Mowa i pismo.**
 - a. orationem habere – wygłosić mowę
 - b. mentionem facere *alicuius rei* – wspomnieć *o czymś*
 - c. in vincula conicere *aliquem* – wtrącić *kogoś* do więzienia
5. **Życie państwowe.**
 - a. ius gentium – prawo narodów
 - b. pacem/foederem/societatem facere – zawrzeć umowę/pokój/przymierze
 - c. contionem convocare – zwołać zebranie (ludowe)
6. **Wojna.**
 - a. res militaris – sprawy wojenne
 - b. bellum civile – wojna domowa
 - c. summa imperii – naczelne dowództwo
 - d. in fugam conicere *aliquem* – zmusić *kogoś* do ucieczki
 - e. pacem petere *ab aliquo* – prosić *kogoś* o pokój
 - f. classem ornare – wyekwipować flotę
7. **Poruszanie się.**
 - a. iter facere – iść, podróżować
 - b. committere se mari – wypuścić się na morze

5. Napisz po łacinie:

1. Walcz o przewagę z obywatelami, z którymi prowadzisz wojnę domową, proś wrogów o pokój, i patrz końca.
.....
2. Cezar musiał najpierw rekrutować wojsko w prowincji, potem wyekwipować flotę i wypuścić się na morze
.....

3. Princeps nie wtrąci do więzienia nikogo, kto będzie zarządzał państwem z uchwały senatu.....
.....
4. Gladiator wpada na pomysł na arenie, na której często jest zabijany.
.....
5. Mówca zwołuje zebranie ludowe i wygłasza na nim mowę o prawie narodów
.....
.....
6. Nasi wrogowie, z którymi zawieraliśmy pokój, łamią słowo i wypowiadają nam wojnę. Dajcie mi naczelne dowództwo, i zmuszę ich do ucieczki
.....
.....
7. Żeglarze często podróżują wypuszczając się na morze. Tam umierają, bowiem nikt nie przyniesie im pomocy
.....
.....

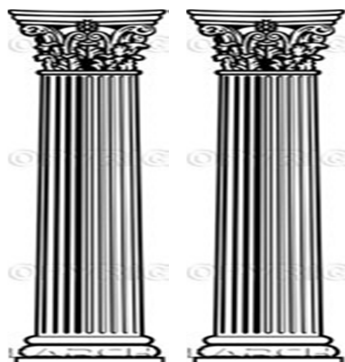

LECTIO SEXTA DECIMA

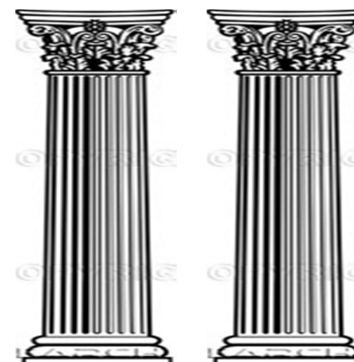
INDICATIVUS PERFECTI ACTIVI, VERBA DEFECTIVA
ZŁOŻENIA Z EO I FERO

FORMY PODSTAWOWE CZASOWNIKA

temat praesentis mitt/o <i>1 os. sg. ind. praes. act.</i>	infinitivus praesentis mittere <i>infinitivus praes. act.</i>	temat perfecti mis/i <i>1 os. sg. ind. perf. act.</i>	supinum missum <i>supinum</i>
↓	↓	↓	↓
indicativus praes. act.	infinitivus praes. pass.	INDICATIVUS PERFECTI ACTIVI	
indicativus praes. pass.			
participium praes. act.			

Końcówki *indicativu perfecti activi*

sg.	pl.
1. - i	- imus
2. - isti	- istis
3. - it	- erunt (-ere)
<i>infinitivus perf. act. - isse</i>	

PERFECTUM JEST CZASEM PRZESZŁYM DOKONANYM z własnym tematem

CZAS NA TEMACIE PERFECTI

INDICATIVUS i INFINITIVUS PERFECTI ACTIVI
tryb orzekający i bezokolicznik czasu przeszłego dokonanego strony czynnej

		I	II	III	IV
infinitivus		amav-isse	monu-isse	mis-isse	audiv-isse
temat		amav-	monu-	mis-	audiv-
		<i>kochać</i>	<i>upominać</i>	<i>posyłać</i>	<i>szuchać</i>
sg.	1.	amav- i <i>pokochałem</i>	monu- i <i>upomniałem</i>	mis- i <i>posłałem</i>	audiv- i <i>ustyszałem</i>
	2.	amav- isti	monu- isti	mis- isti	audiv- isti
	3.	amav- it	monu- it	mis- it	audiv- it
pl.	1.	amav- imus	monu- imus	mis- imus	audiv- imus
	2.	amav- istis	monu- istis	mis- istis	audiv- istis
	3.	amav- erunt	monu- erunt	mis- erunt	audiv- erunt

Złożenia z czasownikiem**EO, IRE, II, ITUM (IDE):****ab-*eo***, ab-*ire*, ab-*ii*, ab-*itum* - odchodzę**ad-*eo***, ad-*ire*, ad-*ii*, ad-*itum* - podchodzę**ex-*eo***, ex-*ire*, ex-*ii*, ex-*itum* - wychodzę**in-*eo***, in-*ire*, in-*ii*, in-*itum* - wchodzę**Złożenia z czasownikiem****FERO, FERRE, TULI, LATUM(NIOSE):****af-*fero***, af-*ferre*, at-*tuli*, al-*latum* - przynoszę**re-*fero***, re-*ferre*, ret-*tuli*, re-*latum* - odnoszę**con-*fero***, con-*ferre*, con-*tuli*, col-*latum* - znoszę**of-*fero***, of-*ferre*, ob-*tuli*, ob-*latum* - podaję**trans-*fero***, trans-*ferre*, trans-*tuli*, trans-*latum* - przenoszę**ZŁOŻENIA Z CZASOWNIKIEM ESSE (być)**

ab-<i>sum</i> , ab- <i>esse</i> , a- fui	<i>jestem oddalony, jestem nieobecny</i>	prae-<i>sum</i> , prae- <i>esse</i> , prae- fui	<i>jestem na czele</i>
ad-<i>sum</i> , ad- <i>esse</i> , ad- fui	<i>jestem obecny, pomagam</i>	pro-<i>sum</i> , prod- <i>esse</i> , pro- fui	<i>pomagam</i>
de-<i>sum</i> , de- <i>esse</i> , de- fui	<i>nie ma mnie, brak mnie</i>	ob-<i>sum</i> , ob- <i>esse</i> , ob- fui	<i>szkodzę</i>
in-<i>sum</i> , in- <i>esse</i> , in- fui	<i>jestem w czymś</i>	sub-<i>sum</i> , sub- <i>esse</i> , sub- fui	<i>jestem pod czymś</i>
inter-<i>sum</i> , inter- <i>esse</i>	<i>uczestniczę</i>	super-<i>sum</i> , super- <i>esse</i> , super- fui	<i>pozostaję (przy życiu)</i>
pos-<i>sum</i> , posse, potui	<i>mogę</i>		

ODMIANA NA TEMACIE PERFECTI**VERBA DEFECTIVA**

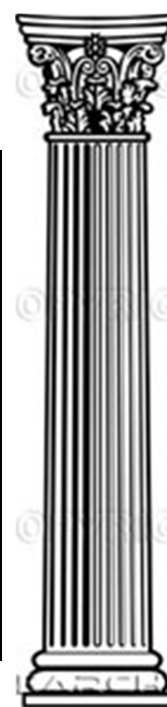
czasowniki ułomne

Czasowniki ułomne nie posiadają pełnej odmiany.

Od poniższych czasowników możemy tworzyć wyłącznie formy od tematu perfecti.

INDICATIVUS i INFINITIVUS PERFECTI ACTIVI*memini, meminisse; odi, odisse; coepi, coepisse*

		memini	odi	coepi
		<i>pamiętam</i>	<i>nienawidzę</i>	<i>zacząłem</i>
infinitivus		meminisse	odisse	coepisse
sg.	1.	memin-i	od-i	coep-i
	2.	memin-isti	od-isti	coep-isti
	3.	memin-it	od-it	coep-it
pl.	1.	memin-imus	od-imus	coep-imus
	2.	memin-istis	od-istis	coep-istis
	3.	memin-erunt	od-erunt	coep-erunt

1. Zmień czas *praesens* na *perfectum* lub *perfectum* na *praesens*. Przetłumacz.

Wzór: laudat — laudavit; amaverunt — amant

dico	tuli
vidit	venisse
stetit	vivimus
dixisti	potuistis
ponimus	scribunt
ago	legimus
fuere	fugiunt
audivit	putavi

2. Przeczytaj wiersz Juliana Tuwima. Przetłumacz fragmenty napisane przez poetę po łacinie.

Bogobojnej macierzy polskiej z córką satanistką dyskurs, w którym pocziwym uszom folgując, figle sprośne szatanów łacińską wyrażone są mową

1. - Córúś moja, córúś moja,
Jak to tam bywało?
- Pudet dicere, o mater!
- Powiedz, córciu, śmiało.

2. - In cubiculum me iecit
Magno cum fervore,
O, puella, inquit, vide:
Ardeo amore.

3. - Córúś moja, córúś moja
Jakie miał maniery?
- Tetigit me impudice,
Femora aperi.

4. - Córúś moja, córúś moja,
Co było poza tem?
- Hic satanas fecit mihi
Magnam voluptatem.

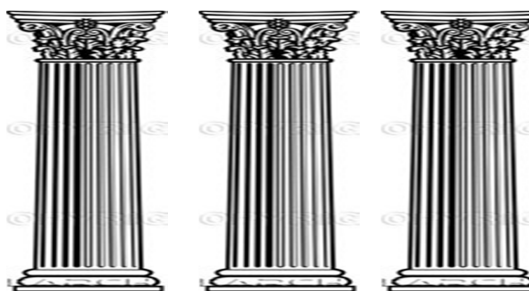
5. - Powiedz wszystko, gdy cię córko
Już na spytki wzięłam.
- Totis artubus concepi
Artem Veneream.

6. - Czy to robił lege artis
Czy był jaki feler?
- Titillabat, osculabat,
Fervidus et celer.

7. - A jak często? Wymień, złoto,
Całkowitą sumkę!
- Mater mea, mater mea,
Semel iterumque!

8. - Córúś moja, straszne rzeczy
I skończenie świata!
- O eximia delectatio,
Eram tam beata!

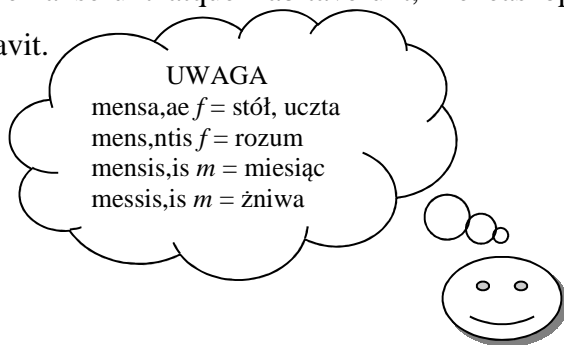
9. - Wstydz się córko, bo to hańba
I kompromitacja.
- Sed iuvabit meminisse!
- Racja, córúś, racja!

3. Przetłumacz tekst. 🗨️

De Latino, Latii domino ac regulo

Aliquando in Latio Latinus regnavit. Tum in Latium Aeneas cum paucis Troianis advenit. Latinus, terrae dominus, advenas vidit, Aeneam ad colloquium vocavit et dixit: “Unde venistis? Ubi habitavistis? Quid quaeritis? Aeneas respondit: “Troiae incolae fuimus, cum in Asia habitavimus. Postquam Troia cecidit, errabamus per multas terras undasque et nunc ad te advenimus.” Latinus et Aeneas amicitia se iunxerunt et amicitiae vincula firmaverunt: Aeneas Laviniam, Latini filiam, in matrimonium duxit. Ita Troiani profugi in Italia remanserunt atque habitaverunt, Aeneas oppidum aedificavit et a Lavinia Lavinium appellavit.

Hanc urbem septimo mense cepi. ⇨
To miasto siódmym rozumem zdobyłem.

4. Przetłumacz zdania. 🏛️

a. Sic me servavit Apollo. (Hor. <i>Sat.</i>) b. Natura sic voluit. c. Nemo novit Deum, multi de illo male existimant, et impune. (Sen. <i>Ep.</i>) d. In principio creavit Deus caelum et terram, terra autem inanis erat et vacua. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam. (<i>Gen.1.27</i>) e. Urbem Romam habuerunt (in) initio Romani. f. Veni, vidi, vici. (Juliusz Cezar po zwycięstwie nad królem Pontu, Farnacesem, pod Zelą, w 47 r. a. Ch.n.) (Suet. <i>Iul.</i> 37.2) g. Venimus, vidimus, Deus vicit. (Jan Sobieski przesyłając 13 IX 1683 r. papieżowi Innocentemu XI zielony turecki sztandar, uważany za chorągiew Proroka)	h. Primus itaque Polonorum rex Mescogratiam baptismi suscepit. (Kadłubek II 8.4) i. Tu, qui legisti nomina nostra, vale! k. Antiqua quae nunc sunt, fuerunt olim nova. (wg Quint. <i>I.O.</i> 8.3.34) l. Cicero consul rem publicam servavit. m. Socrates venenum laetus hausit. n. Exegi monumentum. (Hor. <i>C.</i> III 30) o. Sperare non destiti. (Cic. <i>Ad Att.</i> 177.3) p. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae. (<i>Gen.</i> 2.7.1) q. Vixit annos plus minus centum r. Dominus dedit, Dominus abstulit (<i>Hi</i> 1.21)

5. Przetłumacz tekst *De anseribus Capitolinis*. ☽

Galli, gens maxime bellicosa, Alpes superaverunt et magnam partem Italiae ferro ignique vastabant. Postquam milites Romanos fugaverunt, urbi Romae appropinquaverunt et agros vastare coeperunt. Romani uxores et liberos in Capitolium, arcem Romae, condiderunt, senes autem, de salute patriae desperantes, forti animo hostes advenientes in foro exspectabant. Galli, postquam in urbem intraverunt eamque cremaverunt, omnes senes trucidaverunt, Capitolium oppugnaverunt. Silentii nocte Galli Capitolium expugnare constituerunt, sed clamor anserum custodes defatigatos e somno excitavit. Manlius, dux eorum, statim milites ad arma vocavit et hostes repulit. Iure igitur Romani nomen Manlii celebraverunt, Capitolinum eum appellantes.

6. Przetłumacz zdania.

a. Promisisti ad me venire, sed non venisti. **b.** Milites Romani multas urbes in Gallia expugnaverunt et ingentem earum numerum deleverunt. **c.** Senatores Romani Ciceronem consulem, postquam civitatem Romanam servavit, *patrem patriae* nominaverunt. **d.** Iuppiter in taurum conversus, Europam rapuit et in Cretam transportavit. **e.** Milites Caesaris montem ceperunt et ibi prope hostes castra posuerunt. **f.** Multi rivi in flumen influunt. **g.** Multitudo librorum non semper vocatur bibliotheca. **h.** Apud Romanos is adulescens, qui ad negotia publica parabatur, a patre ad eum oratorem deducebatur, qui in civitate primum locum obtinebat. **i.** Corpora iuvenum labore firmantur. **j.** Non liberat diadema capitis dolore. **k.** Homines, qui alios docent, ipsi discunt. **l.** Numquam malum malo nec vulnus curatur vulnere. **m.** Apud Romanos magna erat auctoritas patrum. **n.** Opus laudat artificem. **o.** Iuno et Minerva temporibus antiquis deae clarae erant.

